

**”HILTUN KÄRSIMYS JA RAGNARIN TIETÄMÄTTÖMYYS SAAVAT LUKIJAN TUNTEMAAN MYÖTÄTUNTOA”**

**Miten yhdeksäsluokkalaiset lukevat F. E. Sillanpään *Hiltua ja Ragnaria*?**

**Jaana Laakso**

**Tutkielmaessee, joka täydentää aikaisemmin tehdyn sivuainetutkielman pro graduksi**

**Kotimainen kirjallisuus**

**Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos**

**Turun yliopisto**

**Joulukuu 2020**

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

## TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

LAAKSO, JAANA: ”Hiltun kärsimys ja Ragnarin tietämättömyys saavat lukijan tuntemaan myötätuntoa.” Miten yhdeksäsluokkalaiset lukevat F. E. Sillanpään *Hiltua ja Ragnarina*

Tutkielmaessee, 45 s.

Kotimainen kirjallisuus

Joulukuu 2020

-----

Tässä reseptioesteettisessä tutkimuksessa tarkastellaan lukukokemusta. Tutkimusaineistona ovat yhden yhdeksännen luokan oppilaiden (N= 22) esseet F. E. Sillanpään pienoisromaanista *Hiltu ja Ragnar. Kertomus kahdesta ihmislapsesta* (1923). Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1. mitä oppilaiden mielestä Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuu, 2. mitä siitä seuraa ja 3. mitä ajatuksia ja tunteita se kaikki oppilaisissa herättää. Näihin kysymyksiin oppilaat eli reaaliset lukijat ovat vastanneet teosta käsittelevässä esseekirjoitelmassaan. Esseet on analysoitu ja tulkittu vastaanoton tutkimuksen näkökulmasta sisällönanalyysin menetelmällä.

F. E. Sillanpään, ainoan kirjallisuuden nobelistimme, tuotantoa taustoitetaan kouluopetuksen näkökulmasta. *Hiltu ja Ragnar* -pienoisromaanin tutkimusta ja ammattilaisvastaanottoa esitellään, jotta saadaan vertailupohja oppilaiden lukijakokemuksen analysointiin. Tutkimus liittyy teemoiltaan tunteiden tutkimuksen piiriin.

Oppilaiden mielestä Hiltun ja Ragnarin välillä on molemminpuolista seksuaalissävyyteistä vetovoimaa, mikä johtaa muutamaan kiihkeään fyysiseen kohtaamiseen, jotka Hiltu kokee lopulta ahdistaviksi. Hiltun ahdistus kasvaa ja johtaa lopulta Hiltun hukutautumiseen. Hiltun ahdistukseen ovat syynä Ragnarin päälle käyviksi mainitut lähenteilyt, Hiltun äidin ja veljen kuolemien muistelu, Hiltun masennus ja tietämättömyys kukautionisista.

Hiltun itsemurha ja siihen johtaneet tapahtumat ovat herättäneet oppilaisissa sääliä, myötätuntoa, surullisuutta, ihmetystä ja ymmärrystä, mutta etenkin sen oudoksumista, miten tunteettomasti Ragnar vaikuttaa suhtautuvan Hiltun itsemurhaan. Hiltun itsemurha ei nostattanut oppilaisissa voimakkaita tunteita, sillä Hiltun tilanteeseen on ollut vaikea samaistua. Merkittävästi Hiltun itsemurhaa enemmän tunteita oppilaisissa on herättänyt yhteiskuntaluokkien ja sukupuolten välinen epätasa-arvo, jotka ovat synnyttäneet voimakkaita epäoikeudenmukaisuuden tunteita.

Oppilaiden teksteissä tunteet ja ajatukset lomittuvat; päätelmät edeltävät tai seuraavat tunteen mainitsemista, eikä järkeä ja tunteita voi erottaa toisistaan.

Sillanpään kielen vanhahtavuus sekä lukijan omia päätelmiä kunnioittava kirjoitustyyli ja kertojan ironisuus tekivät nuorten lukukokemuksesta haastavan ja synnyttivät esteettistä etäisyyttä. Taidoiltaan 9.-luokkalaiset osoittautuivat kuitenkin reaalisina lukijoina olevan sangen lähellä implisiittistä lukijaa.

Asiasanat: lukukokemus, reseptio, vastaanoton tutkimus, konkretisaatio, odotushorisontti, esteettinen etäisyys; eksplisiittinen lukija, reaallinen lukija; implisiittinen lukija, mallilukija; affektiivinen käänne, tunne

## SISÄLLYS

<b>1 JOHDANTO</b>	4
1.1 Kirjallisuuden vastaanoton tutkimus	6
1.2 Lukeminen kirjallisuudenopetuksessa	8
1.3 Lukemisen ja tunteiden tutkimus	11
<b>2 F. E. SILLANPÄÄ, KIRJAILIJA JA NOBELISTI</b>	14
<b>3 HILTU JA RAGNAR TUTKIMUKSEN VALOSSA</b>	16
<b>4 HILTUN JA RAGNARIN AMMATILAISVASTAANOTTO</b>	21
<b>5 ”HILTUN KÄRSIMYS JA RAGNARIN TIETÄMÄTTÖMYYS SAAVAT LUKIJAN TUNTEMAAN MYÖTÄTUNTOA”</b>	25
5.1 ”Ragnar koittaa vietellä Hiltua itselleen, mutta onnistuukin vain rikkomaan hänet ahdistelullaan”	25
5.2 ”Tapahtumat seuraavat toisiaan ja lopulta Hiltu hukuttautuu illalla, ennen kolmatta kuutamoyötä”	28
5.3 ”On epäreilua, ettei Hiltu uskalla matalamman sosiaalisen asemansa takia puhua tunteistaan ja murheistaan Ragnarille”	29
5.4 Kirjallisuuspuhetta ja erinäisiä havaintoja	32
<b>6 KUOLIKO HILTU, JOTTA LUKIJA HUOMAISI LUOKKAEROT?</b>	36
<b>LÄHTEET</b>	41
<b>LIITTEET</b>	45

# 1 JOHDANTO

Sillanpään tuntevat kaikki – nekin jotka eivät ole hänen teoksiaan luke-  
neet. Rungas joukko kirjallisuusihmisiä on ansainnut Sillanpäällä leipää ja  
itsekunnioitusta. Samalla tutkijat ovat tehneet Sillanpään teoksille karhun-  
palveluksen. He ovat esitelleet Sillanpään teoksia menemällä joukolla nii-  
den eteen. Paras palvelus, jonka satavuotiaalle klassikolle voi tehdä, on lu-  
kea hänen tuotantonsa uudelleen – ilman Hämeenkyröä, taatautta ja tutki-  
muksen luomia malleja. (Koskela 1988, 9.)

Tutkin tässä tutkielmassa nuorten lukukokemuksia, ja tutkimus kuuluu vastaanoton tut-  
kimuksen piiriin. Tutkimusaineistona ovat yhden yhdeksännen luokan oppilaiden (N=  
22) esseet F. E. Sillanpään pienoisromaanista *Hiltu ja Ragnar. Kertomus kahdesta ih-  
mislapsesta* (1923). Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: mitä oppilaiden mielestä Hil-  
tun ja Ragnarin välillä tapahtuu, mitä siitä seuraa ja mitä ajatuksia ja tunteita se kaikki  
oppilaissa herättää. Näihin kysymyksiin oppilaat ovat vastanneet teosta käsittelevissä  
esseekirjoitelmissaan. Analysoin ja tulkiten oppilaiden esseitä vastaanoton tutkimuksen  
näkökulmasta sisällönanalyysin menetelmällä. Tutkimusaineiston keruuseen olen saanut  
tutkimuskunnasta tutkimusluvan. Huoltajat ovat antaneet suostumuksensa lapsensa es-  
seen käyttämiseen tutkimusaineistona allekirjoittamalla tutkimusta esittelevän kirjeeni.  
Oppilaille etukäteen jakamani ennakkotehtävä on tämän tutkimuksen liitteenä (LIITE  
1).

Tein laudaturtutkielmani (Laakso 1992) Sillanpään kolmesta romaanista: *Hurskas kur-  
juus. Päättynyt suomalainen elämäkerta* (1919), *Nuorena nukkunut eli vanhan suku-  
puun viimeinen vihanta* (1931) ja *Miehen tie* (1932). Tarkastelin työssäni sukupuoliroo-  
leihin ja sukupuolisuuteen liittyviä asenteita näissä kolmessa romaanissa. *Miehen tietä*  
lukuun ottamatta teoksilla on ainakin välillinen yhteys *Hiltuun ja Ragnariin*: Hiltu Toi-  
vola on *Hurskaan kurjuuden* Juha Toivolan tytär ja *Nuorena nukkuneen* Silja Salmeluk-  
sen ammattitoveri. Siljan ja Hiltun kohtalot muistuttavat toisiaan: molemmat kuolevat  
oltuaan suhteessa herraspojan kanssa. Tämä tutkielmaessee täydentää laudaturtutkiel-  
maani.

Vaikka F. E. Sillanpää on edelleen ainoa suomalainen Nobel-palkittu kirjailija, häntä ei välttämättä edes mainita yläkoulussa käytettävissä suomen kielen ja kirjallisuuden oppikirjoissa. Taustoitan tutkielmani luvussa 2 F. E. Sillanpää, kirjailija ja nobelisti myös lyhyesti kouluopetuksen näkökulmasta, miksi oppilaiden pitäisi tutustua Sillanpäähän ja mitä heidän tulisi hänestä ja hänen tuotannostaan tietää.

Sillanpään tuotannossa on teoksia, joilla on nykylukijalle annettavaa, ja *Hiltu ja Ragnar* on mielestäni yksi niistä. *Hiltu ja Ragnar* sisältää elementtejä, jotka ovat omiaan herättämään tunteita ja ajatuksia nuorena lukijassa. Tästä syystä esittelen lyhyesti kirjallisuuden affektiivisuutta käsittelevää tutkimusta. Lisäksi on kiinnostavaa, miten eri tavoin lukijat teoksen tapahtumia ovat tulkinneet, ja tarkoitan sekä ammattilukijoita että yläkoulun harjaantumattomia lukijoita. Tämä on yksi syy teoksen luettamiseen oppilailla: mitä nuori lukija lukee Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuvan? Ovatko oppilaani tarkempia lukijoita kuin eräät ammattilaiset, joiden tulkintoja tässä työssäni luvussa 4 Hiltun ja Ragnarin ammattilaisvastaanotto esittelen? Ennakko-oletukseni on, että suurin osa on.

Kirjallisuudenopettajana minun on lisäksi pystyttävä aika tarkkaan perustelemaan oppilaille, miksi heidän pitää lukea tietty kirja, jos tarkoitukseni on oikeasti saada oppilaat lukemaan kirja(a). Yksi tutkimukseni tavoitteista on samalla taustoittaa tuota motivointipuhetta. Siksi esittelen tässä työssä Nobel-kirjailija F. E. Sillanpään lyhyesti. Tutkimuksellisista syistä esittelen myös *Hiltu ja Ragnar* -pienoisromaanin ammattilaisvastaanottoa ja -tulkintaa. Käytän *Hiltu ja Ragnar* -pienoisromaanista lyhennettä HJR lähinnä tutkimusaineiston analyysiosiossa. Tätä työtä varten 22 oppilastani on tehnyt, kuten Koskela tämän tutkimuksen johdannon alussa ehdottaa: lukenut Sillanpäää ilman tutkimuksen luomia malleja, omasta tuoreesta näkökulmastaan käsin.

## 1.1 Kirjallisuuden vastaanoton tutkimus

*Reseptioestetiikka* eli *reseptiotutkimus* tai vastaanoton tutkimus syntyi Saksan liittotasavallassa 1960-luvulla. Reseptiotutkimuksessa kaunokirjallista tekstiä tutkitaan lukijan näkökulmasta. (Segers 1985, 9.) *Reseptiolla* tarkoitetaan kirjallisuuden vastaanottoa, kokemista ja tapaa omaksua kirjallisuus. Kaunokirjallisen teoksen merkityksen tuottaa lukija luodessaan suhteensa tekstiin tietyssä kommunikaatiotilanteessa. Tästä syystä reseptioestetiikan käsityksen mukaan kaunokirjallisen teoksen merkitystä ei voi yksinomaan johtaa itse tekstistä. (Varpio 1980, 62.)

Reseptiotutkimus tarkastelee lukijan roolia kirjallisuudessa. Kaunokirjalliset teokset materialisoituvat ainoastaan lukemisprosessissa. (Eagleton 1997, 97.) Teksti on lukijalle tarjottu johtolankojen sarja, joka haastaa lukijaa rakentamaan tekstin merkitystä koskevia hypoteeseja. Lukija täyttää aukkoja, tekee päätelmiä, yhdistelee implisiitisti asioita toisiinsa, ja tämä prosessi perustuu hänen tietoonsa maailmasta ja hänen kirjallisen konvention tuntemukseensa. Tämä kaikki tarjoaa mahdollisuuden moniin, keskenään ristiriitaisiin tulkintoihin. (Emt., 100.) Oppilaalle lukijan rooli on vaativa, jopa niin vaativa, että moni oppilas laistaa lukemisen kokonaan. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) 2019 tekemän selvityksen mukaan suurin osa (59 %) yhdeksäsluokkalaisista ei lukenut yhtään kirjaa kuukaudessa ja runsas neljäsosa (29 %) luki yhden kirjan kuukaudessa. Useampia kirjoja kuukaudessa lukevia on oppilaista 12 %. Lukemisharrastus on selvityksen perusteella sukupuolittunutta: pojat ovat enemmistönä lukemattomien ryhmässä. (Kauppinen & Marjanen 2020, 121.) Kirjojen lukeminen on vähentynyt tasaisesti koko 2000-luvun. Vielä vuonna 2010 noin viidennes oppilaista (22 %) luki useamman kuin yhden kirjan kuukaudessa. (Kauppinen & Marjanen 2020, 122.)

Tulkinta ja reseptio eroavat toisistaan siten, että reseptio on melko spontaani yksilöllinen konkretisaatio tekstistä. *Reseptiossa* lukija tukeutuu vain kielelliseen ja kaunokirjalliseen kompetenssiinsa. *Tulkinnassa* lukija pyrkii ottamaan huomioon kaikki kontekstuaaliset suhteet ja tekstistrategiat. Tulkintaan vaikuttavat myös vaikkapa tekstin aikaisemmat tulkinnat, kirjallisuustieteelliset tutkimukset ja kirjailijan omat lausunnot. (Segers 1985, 46–47.)

Konkretisaation kaunokirjallinen teos saa lukemisprosessissa, jossa se vastaanotetaan esteettisenä objektina. Lukija voi olla sisäislukija tai reaalinen lukija, fyysinen, elävä henkilö. Tämän reaalisen lukijan lukemiskokemuksesta voidaan pyrkiä hankkimaan tietoa, kuten minä tässä tutkimuksessani teen. *Konkretisaatio* eli haltuunotto esteettisenä objektina on edellytyksenä reseptiolle. Kyseessä on subjektiivinen kokemus, joka liittyy yksilölliseen lukemistapahtumaan, mutta jolla on yhteisöllinen ja historiallinen kehys. (Vaittinen 1988, 31 ja 34–35.)

Wolfgang Iserin mukaan eri lukijoilla on vapaus aktualisoida kaunokirjallinen teos eri tavoin. Ei siis ole yhtä ainoa oikeaa tulkintaa teoksesta, joskin lukijan on konstruoitava teksti siten, että siitä tulee sisäisesti johdonmukainen. (Ks. Eagleton 1997, 103.) Tämä siis kaventaa merkittävästi esimerkiksi harjaantumattoman lukijan vapautta tehdä teoksesta tulkintoja, joitten premissit eivät ole löydettävissä itse teoksesta.

Hans Robert Jauss käyttää *odotushorisontin* käsitettä puhuessaan lukijan tekstiin liittämistä odotuksista. Odotukset muodostuvat tekstin edustaman kirjallisuudenlajin lukijalle tutuista normeista, muista samalta kaudelta peräisin olevien tekstien keskinäisistä implisiittisistä suhteista ja ”fiktion ja todellisuuden tai kielen käytännöllisen ja taiteellisen funktion välisestä oppositiosta”. (Segers 1985, 12–13.)

Iser puolestaan kiinnittää huomiota siihen, miten teksti vaikuttaa lukijaan. Hänen mukaansa kaunokirjallisessa tekstissä *epämääräisyys* aktivoi lukijan mielikuvitusta. Kaunokirjalliselle tekstille ominaiset *avoimet kohdat* ovat sellaisia tekstin kohtia, joissa lukijalle annetaan tarinan kannalta niukalti tai ei lainkaan olennaista tietoa. Avoimet kohdat ovat tärkeitä sille vaikutukselle, joka tekstillä on lukijaan, ja lukijan tehtävä onkin täyttää nämä avoimet kohdat. (Segers 1985, 15–16.) Iserin mukaan tekstistä on löydettävissä *implisiittinen lukija*. Implisiittinen lukija on tekstiin itseensä sisältyvä lukijarooli, joka koostuu tekstin sisältämistä lukijaa ohjailevista tekstuaalisista viittauksista. Eksplisiittinen lukija puolestaan on henkilö, jonka puoleen tekstin kertoja kääntyy ja jolle hän kohdistaa sanansa suoraan tai epäsuorasti. (Emt., 24–26.)

Kirjallisuuden arvot eivät ole ikuisia. Oman aikansa mestariteos voi hyvinkin 50 vuoden kuluttua olla joko vaipunut tyystin unholaan tai menettänyt mestariteoksen statuksen. (Segers 1985, 10.) Jauss vaati historiallisen objektiivisuuden harhakäsityksestä luopumista 7-kohtaisessa ohjelmassaan reseptioesteettisen kirjallisuushistorian metodiseksi perustaksi. Jauss vertaa kaunokirjallista teosta partituuriin, sillä se näyttyy lukijalle

jatkuvasti eri tavoin. Kirjallisuushistoria on itse asiassa kirjallisuuden muuttumista ja kuvailtavissa sikäli, kuin ovat kuvailtavissa tavat, joilla lukijat ovat eri aikoina kokeneet klassikot ja uudet teokset. (Varpio 1980, 64.)

Tekstinymmärtäminen on historiasidonnaista. Lukija ymmärtää asioita nykyisyydestä käsin, ja menneisyyden ymmärtäminen edellyttää nykyhetken vaikutteiden tiedostamista. Reseptiotutkimus onkin kiinnostunut siitä, miksi ja miten luetaan ja miten lukija lukemansa ymmärtää. (Varpio 1985, 138–140.)

## **1.2 Lukeminen kirjallisuudenopetuksessa**

Yläkoulun kirjallisuudenopetusta ohjaava *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet OPS2014* ei normatiivisesti nimeä erityisiä lukulistakirjailijoita. Kunkin kunnan paikallisessa opetussuunnitelmassa saattaa olla kuntakohtaista ohjausta, ja viime kädessä luettavista kirjoista ja kirjailijoista päättävät äidinkielen ja kirjallisuuden opettajat. (Ks. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*.)

Toisin kuin vielä joitakin kymmeniä vuosia sitten, koulukirjastoja ei juurikaan enää ole, eikä kouluille tarkoitettuja kirjasarjoja ole sen paremmin varaa hankkia kouluihin kuin kunnankirjastoihinkaan. Oppilaat lukevat joko resuisiksi selattuja koulujen hyllyihin aikanaan hankittuja kirjasarjoja tai ”valitsevat yksilöllisten mieltymyksiensä mukaan” luettavaa itselleen. Merkittävästi on muuttunut myös lukemisen merkitys. Kuriositeettina mainittakoon, että 1980-luvulla kirjojen lukeminen oli esimerkiksi Jyväskylässä opiskelijoiden ykkösharrastus (Eskola 1989, 67). Jokainen, joka on seurannut lukemisharrastuksen kehittymistä, tietää, että harvalla oppilaalla on edes sen vertaa kokemusta lukemisharrastuksesta, että hän tietäisi, millaisesta kirjallisuudesta pitäisi, jos lukisi. Luku-harrastuksen heikkenemiseen voi tutustua vaikkapa PISA 2018 ensituloksia -raporttia silmäilemällä. (Ks. Leino, Ahonen, Hienonen, Hiltunen, Lintuvuori, Lähteinen, Lämsä, Nissinen, Nissinen, Puhakka, Pulkkinen, Rautopuro, Sirén, Vainikainen ja Vettenranta 2019.)



Tutkimukseeni osallistuvien oppilaiden käyttämässä suomen kielen ja kirjallisuuden oppikirjassa *Särmä 9:ssä* (Aarnio, Kaseva, Kuohukoski, Matinlassi & Tylli 2015) ei mainita F. E. Sillanpää. Kirjallisuudenopettajana pidän tärkeänä Sillanpään käsittelemistä ensisijaisesti siksi, että hän on nobelisti, sillä sellaisen asian tietäminen kuuluu peruskoulun päättäneen yleissivistykseen. Jotta Sillanpää ei jäisi pelkäksi nimeksi, katsomme ainakin muutaman minuutin näytteen Silja-filmatisoinnista ja luemme yhdessä *Hurskaan kurjuuden* surullisen lopun. Olen tarjonnut tutustuttavaksi suomalaisiksi klassikoksi *Hiltua ja Ragnaria*, jolla joka vuosi onkin ollut muutama lukija, sillä se on lyhyt (alle 100 sivua). *Hiltu ja Ragnar* on usein saanut sellaisia tulkintoja, joita minä en siitä ole tavoittanut. Siksi halusin luettaa teoksen taitavien lukijoiden luokassa ja selvittää, mitä he sisällöstä saavat irti.

Segers pohtii reseptiotutkimuksen hyödynnettävyyttä kirjallisuudenopetuksessa ja huomauttaa, että kirjallisuudenopetus piristyy huomattavasti, kun luokassa keskustellaan oppilaitten tekemistä kaunokirjallisten teosten tulkinnoista ja kaunokirjallisten teosten arvottamisen normijärjestelmistä. Segers pitää yhtenä kirjallisuudenopetuksen keskeisenä tavoitteena implisiittisten arvoasetelmien eksplikointia, joka edistäisi sekä kielen hallintaa että kaunokirjallisuuden ymmärtämistä. Oppilas siis oppisi tunnistamaan ja verbalisoimaan kirjallisuuteen liittämänsä arvotukset ja normijärjestelmänsä. (Segers 1985, 134–135.) Tavoite on korkealla. Uskon kuitenkin, että oppilaita motivoi opettajan ja ikätovereiden aito kiinnostus heidän tulkintojaan kohtaan.

1800-luvun lopulta 1960-luvulle koulussa luettiin kansalliskirjallisuuden kaanonia, kotimaisia klassikoita, joiden kanonisuutta kouluopetus samalla vahvisti. Oppilaiden lukioaikana lukemien teosten määrä oli pieni, koska teokset käsiteltiin perusteellisesti. Reseptiotutkimuksen näkökulmasta kyseessä on ollut ”- oppilaiden reseptioiden jokseenkin ankara sekä laadullinen että määrällinen säätely”, kirjoittaa Juha Rikama koulujen kirjallisuudenopetuksen historiasta. Lisäksi luettujen teosten maailma on ollut nuorille lukijoille vieras. Oppilailla ei ole ollut lukemisen suhteen riittävästi tai lainkaan valinnan mahdollisuuksia. (Rikama 1990, 170–171.)

1960-luvulla Suomeen levisi Yhdysvalloista oppilaskeskeinen didaktiikka, ja oppilas alettiin nähdä oppimisprosessin subjektina, kun hänet aiemmin nähtiin oppimistapahtuman objektina. Tämän seurauksena oppilas tunnustettiin itsenäiseksi lukijaksi, ” - jolla oli oikeus omiin ratkaisuihin. Lukijan vapaus alettiin käsittää kirjallisuuden todellisten

reseptioiden edellytykseksi”. Nykytilanne lienee kuitenkin varsin kaukana 1960-luvun didaktisista ihanteista: Oppilas käsittää helposti valinnanvapauden oikeudeksi jättää valitsematta. Jos opettaja ei osoita oppilaalle pakollista luettavaa kirjaa, kirjaa ei oppilaan mielestä ole pakko lukea. Rikama toteaa, että kun etenkin 1970-luvulla luettavan valinnassa ja käsittelyssä tehtiin helppoja, oppilaiden miellyttämiseen pyrkiviä ratkaisuja, luetun taso madaltui. (Rikama 1990, 171–173.)

Oleennaista kirjallisuudenopetuksessa on pohtia, millainen kirjallisuutta koskeva tieto ja erittely edistää, millainen ehkäisee lukukokemusta ja lukijan tulkintaprosessia ja siten samalla lukemisharrastusta. Kouluopetuksen on yhtäältä täydennettävä nuoren lukijan puutteellista kontekstia reseption syntymiseksi ja toisaalta varjeltava hänen lukukokemustaan liialta tiedolta ja ylitulkinnalta. (Rikama 1990, 173.)

Kirjallisuudentutkimuksessa tekstilähtöinen ja lukijalähtöinen tarkastelutapa lienevät paradigmaattiset ääripäät. Siinä, missä tekstilähtöinen tarkastelutapa jyrkimmillään sulkee ulkopuolelle kaiken tiedon kirjailijasta ja ympäristöstä, lukijalähtöinen tarkastelutapa korostaa lukijan roolia ja subjektiivisia mieltymyksiä. Nykytilanteessa ei ole yhtä johtavaa tutkimussuuntaa, ja tämä pätee myös kirjallisuuden kouluopetukseen, jossa on käytössä useita paradigmoja samanaikaisesti. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 17.)

Omassa kirjallisuudenopetuksessani sovellan muun muassa edellä mainittuja paradigmaattisia ääripäitä. Yläkouluikäisen on hyödyllistä oppia tekstin lähilukua, sillä aikuiselämässä jokainen allekirjoittaa monia sopimuksia, joitten sisältö on hyvä osata lähilukea ja ymmärtää. Toisaalta yläkouluikäisellä voi olla hyvin selkeä mieltymys lukea vaikkapa vain tietyn genren kirjallisuutta, ja voidessaan valita luettavansa itse oppilas saa minun puolestani valita luettavansa hänelle mieluisasta genrestä. Tällaisessa tilanteessa näen tärkeimpänä sen, että oppilas ylipäättään lukee.

Jaussin käsite *odotushorisontti* viittaa lukijayhteisön tulkintojen muuttumiseen, johon vaikuttavat muun muassa lukijoiden tekstiin kohdistuvat odotukset. Jos luettava teksti poikkeaa merkittävästi aiemmin luetusta, lukija saattaa sivuuttaa sen kokonaan, koska lukijalta puuttuu harjaannus käsitellä sitä. Tekstin ja lukijan välillä vallitsee siis *esteettinen etäisyys*. Tällä seikalla on suuri merkitys erityisesti kouluopetuksessa. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 19.) Tässä on myös teoreettinen tausta sille, että annan oppilaan niin halutessaan valita luettavansa mielen genrestään. Nykyään ei ole mikään itsestäänselvyys, että oppilaalla on suosikkigenre kirjallisuudessa.

*Implisiittinen lukija*, josta muun muassa Iser puhuu, on teoreettinen abstraktio, ”täydellinen lukija”, jollaisia lienee todellisuudessa kovin harvassa. Implisiittinen lukija on ihan nelukija, jollaiselle tekijä tuntuu olevan kirjoittanut teoksensa. (Ahvenjärvi & Kirstinä 2013, 22.) Miten oppilas vastaanottaa klassikon? Ani harva oppilas muistuttaa implisiittistä lukijaa. Klassikoiden erityinen haaste on se, että niiden kuvaama mennyt maailma on oppilaille vieras. Opetuksella voisi yrittää vaikuttaa oppilaiden tunteisiin herättämällä teoksen inhimillinen tunnemaailma eloon. Kuvaako Sillanpään *Hiltu ja Ragnar* rakkautta? Jos kuvaa, millaista rakkautta? Jos ei kuvaa, miksi ei? Miltä Hiltusta tuntuu? Miksi Hiltu tekee itsemurhan? Onko Hiltun itsemurha nykyihmisen näkökulmasta motivoitu? Klassikon käsittelyssä on tarpeen kertoa riittävästi myös kirjallisuushistoriasta ja kulttuurihistoriasta, jotta oppilaan olisi mahdollista ymmärtää teoksen maailmaa. (Emt., 158–161.)

### 1.3 Lukemisen ja tunteiden tutkimus

Kirjallisuudentutkimuksessa on 2000-luvulla virinnyt kiinnostus kirjallisuuteen ja lukemiseen liittyviä tunneilmiöitä kohtaan. Yhtenäisestä tutkimussuuntauksesta ei voitane vielä puhua, mutta kirjallisuudesta ja tunteista sekä kirjallisuuden affektiivisuudesta kiinnostuneita tutkijoita yhdistää kiinnostus lukemisen kokemuksellisuuteen. Huomion kohteena ovat myös kirjallisuuden ja erilaisten tunneilmiöiden väliset suhteet. Suuntausta kutsutaan affektiiviseksi käänteeksi, ja sen taustaoletus on, että järkeä ja tunteita ei voi erottaa toisistaan. Myös mielen ja kehon suhde ajatellaan aiempaa vuorovaikutuksellisempänä: järki ja mieli kietoutuvat yhteen tunteiden ja kehon kanssa. (Helle & Hollsten 2016, 7–10.)

Affektiivisessä käänteessä painottuvat tunteiden, tuntemusten ja affektien merkitys tutkimuksessa. Tunnetutkimuksessa käytettävät käsitteet eivät ole vielä täysin vakiintuneet, ja osa tutkijoista käyttää *emootiota*, *affektia* ja *tunnetta* synonyymisesti, osa tekee jyrkän eron niiden välille. (Rojola 2017, 84–85.) Tutkimus voidaan jakaa kahteen päähaaraan käsitteen valinnan perusteella: *emootio* viittaa erityisesti kognitiotieteeseen, *affektin* käyttö on usein luonteeltaan esteettistä, filosofista tai poliittista. *Tunne*-käsitettä käytetään ikään kuin neutraalina käsitteenä, joka ei viittaa kumpaankaan päähaaraan. *Affektin* käsite soveltuu epäselvien tuntemusten tutkimiseen. Affekteja eli tuntemuksia

voivat lukijan ja kaunokirjallisen teoksen kohtaamisessa synnyttää esimerkiksi erikoiset henkilöhahmot; kirjat vaikuttavat lukijoihin yksilöllisesti. Kirjallisuus voi synnyttää uusia affekteja ja tarjota lukijalle uuden kokemuksen maailmasta. *Emootio* puolestaan on tunne, jonka kokija tiedostaa ja jonka syy-seuraussuhteen voi selvittää. Affektin ja emootion käsitteiden voidaan myös nähdä täydentävän toisiaan. Näin on laita esimerkiksi, jos ajatellaan affektin käsite kattokäsitteeksi ja emootio sen alakäsitteeksi. (Helle & Hollsten 2016, 13–19.) Käytän tässä tutkimuksessa *tunnetta* neutraalina tunteeseen viittaavana käsitteenä.

Lea Rojolan mukaan affektiivinen käänne on vaikuttanut myös tutkimuskohteen määrittelyyn: ”Kirjallisuus ei enää näyttäydy staattisena kohteena, jota me analysoimme, vaan affektien myötä teksti alkaa näyttäytyä toimijana, joka vaikuttaa ja tekee tekoja.” (Rojola 2017, 88.) Tutkimalla kirjallisuuteen liittyviä tunneilmiöitä saadaan tietoa kirjallisuuden vaikuttavuudesta ja mekanismeista, joilla kirjallisuus lukijaa liikuttaa. Pelkistäen voi sanoa, että kaunokirjallisuutta luetaan, koska kaunokirjallisuus vaikuttaa tunteisiin, ja siksikin tätä prosessia on tärkeää tutkia. (Helle & Hollsten 2016, 8.) Kaunokirjallisuuden lukemisella on myös vahva yhteys hyvään lukutaitoon. Kaikki lukeminen edistää lukutaitoa, mutta kaunokirjallisuuden lukeminen edistää sitä tehokkaimmin. (Leino et al. 2019, 90–93.)

*Mallilukija* eli *tekstinsisäinen lukija* on ikään kuin tekijän yleisö, jonka oletetaan tavoittavan tekijän tekstiin koodaamat merkitykset. Tekstinsisäinen lukija tarkoittaa käytännössä samaa kuin Iserin *implisiittinen lukija*. Todellinen lukija on merkittävästi mallilukijaa ”huonompi” tavoittamaan näitä merkityksiä, sillä todellisen lukijan lukukokemukseen vaikuttavat esimerkiksi mielentila, harrastuneisuus lukijana, ikä ja motivaatio, ja tämä pätee havaintoni mukaan varsin hyvin yläkoululaiseen lukijana. Todellisen lukijan emotionaalisia lukukokemuksia on empiirisesti tutkittu jonkin verran esimerkiksi psykologian piirissä. Myös kirjallisuuskriitikoiden ja kirjallisuudentutkijoiden lukukokemuksissa nousee välillä esille affektiivisuus, vaikka se ei lähtökohtaisesti ole tavoitteena tekstin analyysissä ja tulkinnassa. Toisaalta jokainen lukija tulee lukemisen ääreen historiallisena, kulttuurisena, sosiaalisena, poliittisena ja myös tuntevana subjektina. (Helle & Hollsten 2016, 19–21.) ”[O]n aika palauttaa tunteet ja tunteukset kirjallisuudentutkimukseen”, kirjoittavat Anna Helle ja Anna Hollsten (2016, 29).

Kirjallisuus synnyttää lukijoissa tunteita; kaunokirjallisuus on affektiivinen kielenkäytön laji. Se kuvaa tunteita ja herättää tunteita monella tavalla. (Rossi 2020, 226.) Lukija

reagoi kirjan henkilöiden tunteisiin ja seikkoihin, jotka oikeassakin elämässä herättävät tunteita. Kirjassa kuvatut asiat, esineet ja tilanteet voivat vaikuttaa lukijaan emotionaalisesti, vaikka niihin ei sisältyisi varsinaisia tunteenkuvauksia. (Lyytikäinen 2016, 37.) Tästä käy esimerkiksi F. E. Sillanpään pienoisromaani *Hiltu ja Ragnar*, joka liikuttaa lukijaa useammassakin kohdassaan, vaikka joissakin *Hiltun ja Ragnarin* kritiikeissä toivottiin vielä suurempaa määrää tunnetta ja vähempää määrää analyysiä (Laurila 1979, 65; Rajala 2015, 138).

*Hiltussa ja Ragnarissa* kyllä kuvataan esimerkiksi Hiltun ripillepääsyyn liittyviä hurmoksellisia tunteita (Rossi 2020, 216–217). Tunteita lukijassa saattaa myös herättää Ragnarin suhtautuminen Hiltun kuolemaan. Ragnar ei tunne myötätuntoa Hiltua kohtaan. Hän on helpottunut siitä, ettei häntä voida kuolinsyytöksessä osoittaa syylliseksi Hiltun kohtaloon. Rossin mukaan *Hiltun ja Ragnarin* lopetus sisältää Sillanpään kriittisen muistutuksen historian tapahtumista: suurlakon jälkeisenä vuonna 1906 ruotsinkielistä sivistyneistöä edustava miesylioppilas selviää helpotuksella samoista tapahtumista, joissa köyhä torpan tyttö menettää elämänsä. (Rossi 2020, 224.)

Tekijän yleisön eli tekstinsisäisen lukijan oletetaan ymmärtävän tekijän tekstiin koodaamat tunteisiin vetoavat viittaukset. Todellisen lukijan pitäisi siis tuntea nämä vaikutukset itsessään, jos hän on asettunut ”positioon, josta käsin hän pyrkii ymmärtämään tekstin tarkoituksia”. Todellisella lukijalla on kuitenkin intressejä, tilanteita ja mielentiloja, jotka säätelevät hänen tunteitaan. Itse teoskaan ei peilaa todellisuutta, vaan jäljittelee sitä muokaten ja muunnellen. Tekijä ei ole tietoinen kaikesta, mitä teokseen kirjoitetaan, saati mitä lukija teoksesta lukee, sillä tiedostamaton on osa luomisprosessia, sekä tekijän että lukijan. Fiktio kuvaaman todellisuuden on tarkoitus vaikuttaa lukijaan ja muovata hänen käsityksiään. (Lyytikäinen 2016, 38–42.) Toisinaan tuo prosessi etenee parhaiten, kun teos vaikuttaa lukijan tunteisiin, liikuttaa häntä. Tie lukijan kognitioon käy tunteiden kautta.

## 2 F. E. SILLANPÄÄ, KIRJAILIJA JA NOBELISTI

Frans Emil Sillanpää syntyi Hämeenkyrössä vuonna 1888 mäkitupalaisen poikana. Hän opiskeli biologiaa Helsingin yliopistossa, muttei koskaan valmistunut. Tähän oli varmasti suurena syynä se, että Sillanpää koki todelliseksi kutsumukseensa ammattikirjailijan työn. Sillanpäällä oli suuria taloudellisia vaikeuksia 1920-luvulla, ja hänelle myönnettiin valtion taiteilijaeläke vuonna 1921. Hän avioitui kahdesti. Ensimmäinen vaimo Sigrid oli piika, ja hänen kanssaan Sillanpää sai kahdeksan lasta. Taloudellisten vaikeuksien lisäksi Sillanpäällä oli vakava alkoholiongelma, ja vuosina 1941–43 hän oli tahdonvastaisessa hoidossa saatuaan hermoromahduksen. Hän kuoli 1964. Kirjailijana Sillanpää oli sekä realististi että impressionisti. Hänen tuotantonsa käsittää seitsemän romaania ja kymmenen novellikokoelmaa, jotka sijoittuvat suurimmaksi osaksi maaseutumiljööseen. (Rajala 2020.) F. E. Sillanpäästä on kirjoitettu lukuisia elämäkertoja. Hänen romaaneistaan tehdyistä analyyseistä monet ovat biografisia ja painottavat Sillanpään luonnontieteellistä koulutusta ja luonnontieteellistä ajattelutapaa. (Koskela 1988, 10–13.)

Sillanpään ensimmäinen romaani *Elämä ja aurinko* (1916) oli kriitikkojen kiittelemä. *Hurskasta kurjuutta* (1919) puolestaan pidetään relevanteimpana sisällissodan kuvauksena, mitä Suomen kirjallisuudessa on kirjoitettu (Ylikangas 1990, 88). *Hurskaaseen kurjuuteen* löyhästi liittyvä pienoisromaani *Hiltu ja Ragnar* ilmestyi 1923. Se herätti moraalista närkästystä, sillä siinä käsitellään seksuaalisuutta: ylioppilasnuorukainen viettelee palvelustyttöä, joka lopuksi hukuttautuu. Sillanpää on itse nimennyt *Hiltun ja Ragnarin* parhaaksi teoksekseen. (Rajala 2020.)

1920-luvulla Sillanpää julkaisi kuusi novellikokoelmaa, jotka kaikki käännettiin ruotsiksi. 1931 ilmestynyt *Nuorena nukkunut* oli menestys Pohjoismaissa ja myöhemmin myös Saksassa, Isossa-Britanniassa, Hollannissa, Italiassa ja jopa Yhdysvalloissa. *Nuorena nukkuneen* myötä Sillanpäästä tuli kesto-suosikki Nobelin kirjallisuudenpalkinnon saajaksi. (Rajala 2020.)

Yhdeksäntenä marraskuuta 1939 Ruotsin Akatemia ilmoitti, että F. E. Sillanpää on vuoden 1939 kirjallisuuden Nobel-palkinnon voittaja. Palkinnon perusteluissa nostettiin

esiin Sillanpään teosten luonnonlyyrisyys, taitava yksityiskohtien kuvaus ja psykoanalyttinen ihmiskuvaus. Joulukuussa, juuri ennen talvisodan alkamista Sillanpää matkusti Tukholmaan noutamaan Nobel-palkintonsa. Sillanpää voitti kirjallisuuden Nobel-palkinnon romaanillaan *Nuorena nukkunut* (1931). (Rajala 2020.)

Yleisesti on oletettu, että Sillanpään palkitseminen Nobelin kirjallisuuspalkinnolla johdettiin syksyn 1939 aikana voimistuneesta sodan uhkasta. Talvisodan alla Ruotsissa naapurimaan tapahtumia seurattiin huolestuneina, vaikka myötätuntoa ei voinut poliittisin keinoin merkittävästi osoittaa. ”Syksyn 1939 tapahtumat nostivat osaltaan Sillanpään uudelleen Nobel-ehdokkaiden eturiviin, vaikka Suomen neuvottelut Neuvostoliiton kanssa eivät tulleet keskustelun piiriin Akatemian ratkaisussa”, Rajala (2020) kirjoittaa. Toisaalta Sillanpään palkitsemisen taustalla katsotaan olevan kahtiajakautuneen Nobel-lautakunnan kompromissi, ei niinkään maailmanpolitiikka. Joka tapauksessa Sillanpään kustantaja Otava teki tosissaan töitä yrittäessään vaikuttaa palkintokomiteaan Sillanpään palkitsemiseksi; Sillanpää oli jo muutoinkin nosteessa Ruotsissa, jossa hänen teostensa vastaanotto oli myönteinen. (Koskela 1999a, 324.)

Vaikka Sillanpää saavutti elinaikanaan enemmän kansainvälistä menestystä kuin kukaan toinen suomalainen kirjailija ennen häntä, hän on vaipunut melko lailla unohduksiin. Ulkomaisissa julkaisuissa hänet sijoitetaan toisinaan kategoriaan ”tuntematon” Nobel-palkinnon voittaja. (Rajala 2020.) Joka tapauksessa F. E. Sillanpää on edelleen ainoa Nobelin kirjallisuuspalkinnon saanut suomalainen.

Sillanpäästä julkaistiin useampia teoksia hänen 100-vuosisyntymäjuhlavuonna, joka oli 1988. 2000-luvulla Sillanpään tuotannosta on kirjoitettu muutama artikkeli ja tehty harvakseltaan opinnäytetöitä.

### 3 HILTU JA RAGNAR TUTKIMUKSEN VALOSSA

Tatu Vaaskivi kutsuu *Hiltua ja Ragnarina* erääksi Sillanpään painavimmista teoksista. ”Se on täydellisin novelli, mitä Sillanpää on luonut”, Vaaskivi (1937, 201) kirjoittaa. ”[P]innalta nähden Toivolan Hiltun ahdistava murhenäytelmä kuuluu alastomimpaan naturalismiin - -”, Vaaskivi jatkaa (emt., 212). Teoksessa parikymppinen Ragnar Palmerus, ”hintelä, eroottisuuttaan salaileva poika” jää muutamaksi kesäiseksi päiväksi kahden vasta saapuneen Hiltu-piian kanssa. Hiltu on *Hurskaan kurjuuden* Juha Toivolan pieni, hento ja avuton tytär. Hiltu päätyy aamuöiseen järveen, minkä ajatuksen Ragnar, hänen ”viettelijänsä” (lainausmerkit Vaaskiveltä), pyrkii torjumaan mielestään. Vaaskiven käsitys on, että ”syyllisyyden ja syyttömyyden, viettelijän ja vietellyn käsitteet kaatoavat olemattomiin tämän novellin todellisessa perustunnelmassa”. (Emt., 203.)

”Piika – siihen sanaan liittyi Hiltun tajussa sellainen arvon, voiman ja varmuuden määrä, ettei hän unissaankaan olisi osannut semmoista itselleen kuvitella” (HJR, 37). Hiltu tuntee paikkansa, ja rehtorskalla on kolme tärkeää syytä olla piikaansa tyytyväinen: Hiltu on avuton, nöyrä ja yrittäväinen (Vilppula 1997). *Hiltun ja Ragnarin* tarina on muunnos aiheesta ”herraspoika viettelee piikatytön” (Nevala 1989, 201). Teoksessa analysoidaan palvelustytön ja sivistyneistöpojan suhdetta. Hiltu alkaa elättää Ragnarista haaveellista mielikuvaa, kuten Ragnar Hiltusta, ja tuntee halua ja kaipausta Ragnarista kohtaan, kuten Ragnar tuntee häntä kohtaan. Hiltu edustaa symbolisesti kansaa ja Ragnar sivistyneistöä. Suurlakon jälkeisessä ajassa ei ollut mahdollisuutta kansan ja sivistyneistön yhteisyyteen, eikä romaanin nuortenkaan välillä virittyneisyydestä huolimatta tapahdu yhtymistä. (Melkas 2009, 125–129.)

Hiltu kuvataan romaanissa varsin vaatimattoman, ei millään muotoa viehättävän näköiseksi Ragnarin mielestä. Hiltu alkaa kuitenkin vetää Ragnarista puoleensa, ja ”hänen tärkeä havaintonsa on, että tyttö on täysin avuton ja ohjattavissa.” (Rajala 2015, 134–135.) Ragnar alkaa vikitellä arkaa Hiltu-piikaa osin opiskelutovereidensa yllätyksestä. ”Vertaisryhmän tuesta ja alkoholista rohkaistunut Ragnar yrittää vietellä Hiltun, mutta yritys epäonnistuu”, kirjoittaa Lasse Koskela. (Koskela 1999b, 278.) Hiltun ja Ragnarin tuloa mieheksi ja naiseksi ei romaanissa tapahdu, sillä lemmeaktin keskeyttää Ragnarin kurssitoveri Murtomäki (Rajala 2015, 134–135).



*Hurskaassa kurjuudessa* kerrotaan, että Hiltun äiti Riina kuolee verenvuototautiin. Riina-äidin kuolema, Ragnarin kohtaamiset ja ensimmäiset kuukautiset ajavat Hiltun emotionaaliseen ääritilaan, jolloin todellisuus sumenee ja Hiltu päätyy itsemurhaan:

Syyllisyys Ragnarin sopimattomista kosketuksista, alkoholi ja valvomisen uupumus, kehon äkilliset muutokset, traumaattinen paluu lapsuuden muistoihin ja virsien herättämät uskonnolliset tunteet järkyttävät Hiltua ja kiihdyttävät hänet hysteeriseen tuskatilaan. Kun kiihtymys lopulta raukeaa ja Hiltu asettuu levolle, hän tuntee, että unesta on luontevaa siirtyä kuolemaan. (Rossi 2020, 217–218.)

Kuukautiset laukaisevat Hiltun mielenjärkytyksen. Kuukautiset ovat monissa kulttuureissa maagista pelkoa ja inhoa herättänyt (ja herättävä) primitiivinen tabu, sillä kuukautiset tekevät seksuaalisuuden näkyväksi. Samalla ne tekevät näkyväksi käsityksen seksuaalisuudesta vaarallisena ja epäpuhtaana ruumiillisuuden alueena. (Rossi 2020, 219; ks. myös Girard 2004, 54–55.) Hiltun järkytykseen selittämättömästä verenvuodosta on syynä tietämättömyys; puutteellisella seksuaalikasvatuksella on kohtalokkaat seuraukset (Rossi 2020, 220).

Se seikka, että Hiltu hukuttautuu lukijan mielestä sittenkin vähäpätöiseltä tuntuvan tapahtuman jälkeen, saa Vaaskiveltä seuraavan selityksen:

Nuo kaksi lasta, joita yksinäisyys ja siinä puhjennut kaiken elollisen valta-kaipuu lähentää toisiinsa, joista toinen tietää, mitä tahtoo, ja toinen ottaa syvässä, itseunhoisessa unessa vastaan tämän kohtalokkaan lahjan, tottelevat luonnon omaa ohjausta. Traagillisella päätöksellä on paljon syvemmät, paljon etäämmäs ulottuvat syynsä kuin tapahtumien ulkonainen kulku antaa aihetta uskoa. (Vaaskivi 1937, 203.)

Vaaskiven mukaan Hiltua ja hänen isäänsä Juha Toivolaa yhdistävä tietämättömyys ja tuhoisa passiivisuus ovat monien perinnöllisten ja kasvatuksellisten tekijöiden summa, ja murhenäytelmän siemenet ovat latenttina olemassa Hiltussa itsessään, joka fatalistisesti toteuttaa kohtaloaan (1937, 205). Rajalan mukaan ”[t]oisen on pilannut kasvatus, toisen perimä on perin vajavainen” ja ”Ragnar tulee aiheuttaneeksi Hiltun kuoleman yhtä huomaamattomasti kuin jääkäri aikanaan ampuu tämän isän Toivolan Juhan” (Rajala 2015, 137).

Koskela huomauttaa, että Hiltun itsemurha ei ole biologian kannalta tarkoituksenmukainen, ja näkeekin syiden olevan Hiltun mielessä. Hiltulla on lapsen mieli; hänellä ei ole ollut muuta naisena olemisen mallia kuin äitinsä, Ragnarin lähentelyt järkyttävät häntä, eikä hän osaa tulkita fysiologisia tuntemuksiaan kuukautisiksi. (Koskela 1988, 92.)

Hiltun kohtalo osoittaa, miten suuri valta mielikuvalla voi olla: se voi aiheuttaa kuoleman, vaikka mitään reaalisia, tajunnasta riippumattomia syitä kuolemaan ei olisi. (Koskela 1988, 93.)

Hiltun toiminta ei aina ole tietoisella tasolla, eikä tietoinen minä ohjaile hänen kaikkea käyttäytymistään. Hiltu vaikuttaa toimivan unen logiikalla, ja hänen mielensä muuntaa havaittuja asioita assosiaatiokuviksi menneestä elämästä. ”- - Hiltun kuoleman konkreettisenä syynä on hänen tietämättömyytensä - -” mutta ”[k]ertoja ei koskaan eksplikoi Hiltun tietämättömyyttä”. (Rojola 1990, 147–148.)

Koskelan mukaan Sillanpään henkilöille toinen ihminen on usein väline, jota nämä käyttävät omien pyrkimystensä saavuttamiseksi (Koskela 1989, 144). Näin voidaan ajatella Ragnaristakin. Kun Hiltun ruumis on naarattu järvestä ja puheeksi tulee ruumiinavaus, Ragnar on tyytyväinen, ”kun hän ymmärsi, ettei tytölle ollut sattunut mitään sellaista, mikä näkyisi tutkimuksessa” (HJR 1953, 98).

Sillanpään teosten tulkinnassa otetaan yleensä esille biologia. Sillanpää opiskeli biologiaa, ja biografinen tutkimustraditio on osaltaan korostanut biologian merkitystä Sillanpään teosten tulkinnassa silloinkin, kun voisi olla syytä ottaa psykologia tulkinnan avuksi. (Rojola 1990, 137.) Laurilan mukaan *Hiltu ja Ragnar* on Sillanpään teoksista ”biologisin”:

Herraspoika viettelee köyhälistön tyttären, mutta ei Hiltu lemmenkohtausten jälkeen jää miettimään asemansa muuttumista yhteiskunnalliselta kannalta, hänen kuvitelmissaan itsestään Ragnarin morsiamena ei ole niinkään sosiaalisen nousun toivetta. Hän vain kaipaa omakseen rakkaaksi käynnyttä olentoa ja vaipuu ajatteluun tottumattomilla aivoillaan pohtimaan vain sitä, mitä hän naisena on kokenut. (Laurila 1958, 164.)

Mitä Hiltun ja Ragnarin välillä siis on Laurilan mielestä tapahtunut? Myös Veijo Meri on tulkinnut Hiltun ja Ragnarin olleen sukupuoliyhteydessä (Meri 1982, 202; ks. myös Koskela 1988, 91):

Lemmenyön jälkeen päivällä Ragnar muistelee, kuinka oli lihaksillaan hallinnut ja vallinnut tuota vapisevaa tyttölasta, Hiltua. Kun hän yhdynnän aikana hoki tytölle naivansa tämän, sekini oli kuin suloista petomaisuutta, jota hän oli päässyt harjoittamaan. (Meri 1982, 202.)

”Meren tulkinnalle on vaikea löytää perusteita”, summaa Koskela (1988, 91). Sekä Laurilan että Meren ylitulkinta kertoo minusta sen, että lukija ymmärrettävästi saattaa pitää Hiltun hukuttautumista tekona, jolle ei riitä perusteeksi kuukautisten alkaminen. Kun

näin tulkitsevat kokeneet kirjallisuuden ja lukemisen ammattilaiset, ei kai ole ihme, jos kokematon lukija tekee samoin?

Vielä palvelukseen tullessaankin Hiltu on ruumiiltaan vaisu, mutta naisen vietit sykkivät hänessäkin: hän ei kauhistu Ragnarin lähentelyjä (niinkuin moni muu saman asetelman naispuolinen jäsen on kirjoissa kauhistunut), hänessä on tarve päteä naisena ja lyhyen lemmensarjan ehtiessä huipuunsa hänkin on kokeva kohtauksen Ragnarin kanssa juhvana - - - Koskaan muulloin ei Sillanpää tällä tavalla ole rakentanut tilannetta, missä lemmenkumppaneita yhdistäisi niin pelkkä biologinen voima kuin tässä. (Laurila 1958, 165.)

Laurila vertaa Hiltua ja Ragnaria Siljaan ja Aarneen. Silja kuolee kuitenkin Laurilan mukaan onnellisena, Hiltu ei, sillä Hiltu kokee ruumiillisen hurmion, muttei sielullista tyydytystä, ja tässä on Laurilan mukaan syy Hiltun epätoivoiseen tekoon. (Laurila 1958, 165–166.)

Hiltukin on Sillanpäälle läheistä uupuvien heimoa. Hintelä sielu ja ruumis eivät kestä sitä oudon vapautuksen suloa, minkä mies – Ragnarkin – soisi. Lapsekas harhaluulo oman ruumiin ilmiöistä työntää Hiltun loppua kohti, mutta ei se yksinään häntä epätoivoon aja. (Laurila 1958, 167.)

Kerronnan kronologian särkyminen ja kertojan roolin muuttuminen ovat modernismin myötä kirjallisuuteen tulleita piirteitä. *Hiltussa ja Ragnarissa* on nopeita ajallisia siirtymiä, ja lukija joutuu päättelemään tapahtumien ajankohdan vähäisistäkin yksityiskohdista. *Hiltussa ja Ragnarissa* konkreettisia tapahtumia ja juonenkäänteitä on vähän, ja novellissa kuvattujen hetkien merkitys onkin jokin muu kuin juonenkuljettaminen. (Rojola 1990, 138–140.)

Koskela nimittää Sillanpään kertojaa kieroksi, ja toisin kuin modernisteilla, Sillanpäällä kertojan rooli nousee keskeiseksi (Koskela 1989, 141–142). Koskelan mukaan tyypillistä Sillanpään kertojalle on, että lähestyessään jotakin affektiivista asiaa kertoja siirtyykin kuvaamaan luontoa (emt., 146). Luonto puolestaan saattaa tuntea samoja tunteita kuin henkilötkin. *Hiltussa ja Ragnarissa* kuu kasvaa metaforaksi Ragnarin seksuaaliselle halulle ja seksuaalisuudelle yleensäkin. (Rojola 1990, 143–144.)

Koska Sillanpään eri teoksissa on joskus samantyyppisiä henkilöitä, asetelmia ja teemoja, käyn seuraavassa läpi muutamia laudaturtutkielmassa tekemiäni havaintoja *Hiltun ja Ragnarin* tarkastelun tueksi: Sillanpään teksti on usein voimakkaasti eroottisesti latautunutta. Tutkimissani romaaneissa korostuu voimakkaasti sekä miehen että naisen

sukupuolisuus, josta kuitenkin puhutaan pääosin kuvakielisesti, viittauksenomaisesti ja kiertoilmauksia käyttäen. Mies on toimija ja hallitsee naisenkin sukupuolisuutta. Naisen pitää tarkkaan harkita, kenen kanssa harjoittaa sukupuolista kanssakäymistä, sillä nainen on vastuussa suhteen seurauksista ja hänen elämänsä on riippuvainen miehen ratkaisuista. (Laakso 1992, 82.)

Naisilla ei ole hallussaan sukupuolisanastoa, ja he suhtautuvat häpeillen omiin ruumiin-toimintoihinsa, kuten kuukautisiin (Laakso 1992, 82). Kuukautiset on mainittu kiertoilmauksin, vaikka niiden poisjäänti on raskauden indikaattori ja kirjoissa vain naissubjektit puhuvat niistä. Hiltun äiti Riina ei kehtaa puhua kuolettavaksi osoittautuvasta vaivastaan kenenkään kanssa, ei naisen eikä miehensä Juhan kanssa, jonka kanssa hän on elänyt vuosikausia ja saanut lapsia. (Emt., 74.) Sillanpää käyttää usein kolmea pistettä ilmaisemaan seksuaalisuuteen liittyviä asioita (emt., 60).

Naisen ulkonäköön kiinnitetään enemmän huomiota kuin miehen ulkonäköön, mutta miehen ulkonäön kuvaus palvelee samalla usein myös luonteenkuvausta (Laakso 1992, 47), kun taas naisen ulkonäköä kuvataan siitä näkökulmasta, miten ulkonäkö miellyttää miestä (emt., 80).

#### 4 HILTUN JA RAGNARIN AMMATILAISVASTAANOTTO

*Hurskaan kurjuuden* ”Toivolan Juhan tyttären Hiltun pikkuepisodista on kasvanut itsenäinen novelli”, arvioi Aaro Hellaakoski *Hiltun ja Ragnarin* ilmestymistä vuonna 1923. Hiltu niin kuin hänen kohtalonsakin on Hellaakosken mukaan kuvattu herkästi ja kauniisti. Ragnaria ja rehtorskaa, Ragnarin äitiä, samoin kuin muutamaa muutakin henkilöä kuvatessaan Sillanpää on Hellaakosken sanoin käyttänyt satiiria. (Hellaakoski 1983, 34–37.)

Ilmestyessään *Hiltu ja Ragnar* jakoi jyrkästi mielipiteitä: vain harvat ihailivat teosta useimpien paheksuessa sitä voimakkaasti. Tatu Vaaskivi kuvaa teoksen aihetta ”uskalletuksi” (1937, 202–206.) Aikalaiskriitikissä nousi esille syvä paheksunta teoksen seksuaalisuutta kohtaan (Rojola 1990, 146). Hiltun itsemurhaan johtaneiden syiden fyysisiys nostatti jyrkkää moraalista vastustusta; kuukautisistakaan ei olisi tuolloin saanut joidenkin mielestä kirjoittaa (Vaaskivi 1937, 206). Samasta asiasta kirjoittaa Laurila selostaessaan aikalaiskriitikin syvää paheksuntaa nimenomaan Hiltun ruumiintoimintojen kuvauksista kohtaan:

Sen, että herraspoika tässä turmelee [!] piikatyön, olisivat kaiketi vielä useimmat sulattaneet, tätä aihettahan olivat menneinä aikoina eräät puhdashenkisimmätkin kirjailijat viljelleet liikutusta herättäen ja olihan Ragnar monissa kohdin edellisen vuosisadan naturalismin mallinen tuote. Sopimattomasti Sillanpää teki ruvetessaan puhumaan joistakin naiseksi heräävän Hiltun ruumiin luonnollisista ilmiöistä, vieläpä hän antoi niiden ratkaisevasti vaikuttaa tapahtumiin. (Laurila 1958, 161.)

Hiltun kohtalolle on löydettävissä esikuva. Erään Tampereen Pyynikillä sijainneen huvilan palvelustyttö oli 1900-luvun alussa hukuttautunut epäselvissä olosuhteissa Pyhäjärveen. Tyttö oli ollut arka ja sulkeutunut, ja hänellä oli ollut vaikeuksia työssään. Tyttöä oli ”koetettu kouluttaa”, mutta ”henkisesti ja ruumiillisesti kömpelönä [hän] oli joutunut tovereidensa pilkattavaksi”. Mitään eroottista elämystä ei tyttö kuitenkaan ollut kokenut. (Laurila 1958, 162; Rajala 2015, 132.) Pahennusta oli aikalaisissa herättänyt etenkin selkeästi tunnistettavissa olevan esikuvan käyttö novellissa. Toisaalta Sillanpäälle oli tyypillistä todellisen elämän tapahtumien hyödyntäminen omassa taiteessaan, niin kuin todennäköisesti melko monelle muullekin taiteilijalle. (Laurila 1958, 162.)

Lajos Szopori Nagy on tutkinut F. E. Sillanpään teosten reseptiota Unkarissa, jossa hänen mukaansa Suomen kirjallisuudesta tunnetaan parhaiten Sillanpään tuotantoa. Nagyn

maininta tosin ajoittuu 1980-luvulle. Nagy kuvaa Sillanpään teosten sisältöön kohdistuvaa reseptiota/vastaanottoa myönteiseksi, ja Sillanpäää arvostetaan etenkin hänen luontokuvauksensa ansioista. Sisältöön liittyvät kriittiset huomiot kohdistuvat Sillanpään ”hiukan sopimattomaan tapaan käsitellä sukupuoli-asioita”. Luonnehtiipa eräs unkarilainen kriitikko Sillanpään tuotantoa attribuutilla ”pornografinen”. (Nagy 1989, 118–123.)

Ruotsissa *Hiltu ja Ragnar* sai innostuneen vastaanoton (Vaaskivi 1937, 207), kuten moni muukin Sillanpään teos. Pirjo Vaittinen on selvittänyt muun muassa Sillanpään teosten reseptiota Ruotsissa. Kun *Hiltu ja Ragnar* ilmestyi ruotsiksi 1923 nimellä *Två människobarn*, se esiteltiin lukevalle yleisölle *Hurskaan kurjuuden* jatkona. Sillanpää oli jo tuolloin tunnettu ja tunnustettu kirjailija Ruotsissa. Vastaanotossa kiinnitettiin huomiota teoksen psykologiseen kuvaukseen. Henkilökuvauksessa onnistuneena pidettiin Ragnarin yläluokkaisen egoismin kuvailua. Hiltun absoluuttista naiiviutta pidettiin idiotismia lähestyvänä ja Hiltun puolustuskyvyttömyyden selittävänä. Ruotsalainen kriitikki otti kaiken kaikkiaan ihailen vastaan *Hiltun ja Ragnarin*, joka oli Suomessa asetettu kyseenalaiseksi. (Vaittinen 1989, 140–141.)

Suomessa teoksen arvo tunnustettiin suomenruotsalaisessa kritiikissä. *Hiltun ja Ragnarin* arvostus kasvoi Suomessa sitä mukaa, kuin moraalinen närkästys teoksen fyysisyydestä vaimeni. (Laurila 1958, 161–162.) Rajala kutsuu *Hiltun ja Ragnarin* aikalaisvastaanottoa kohtalaisen hyväksi. Myynti jäi kuitenkin heikommaksi kuin Sillanpään edellisten teosten. Teoksen eroottista aihetta paheksuvaan kritiikkiin Sillanpää vastasi puolustautumalla, että halusi kirjoittaa aiheesta, mutta saada lukijan huomio kiinnittymään aiheeseen haluamastaan näkökulmasta; siinä *valaistuksessa*, jossa hän tahtoi. Mikä tuo valaistus on, jää pääteltäväksi. Minä päättelen Sillanpään haluavan valaista yhteiskunnallista eriarvoisuutta käyttäen valaisukeinona ironiaa (ks. Suvitie 2014, 17 ja 31). Joissakin *Hiltun ja Ragnarin* kritiikeissä toivottiin enemmän tunnetta ja vähemmän analyysiä. (Laurila 1979, 65; Rajala 2015, 138.) Ehkä kuitenkin juuri edellä mainittujen puutteiksi nimettyjen seikkojen takia *Hiltu ja Ragnar* on kestänyt aikaa paremmin kuin jotkin muut Sillanpään teokset.

*Hiltun ja Ragnarin* luettuaan tarkka ja valveutunutkin lukija jää hämmentyneenä miettimään, miksi Hiltu hukuttautuu. Hiltu ja Ragnar viettävät huvilassa kahdestaan kolmisen vuorokautta, joiden aikana Ragnar yrittää vietellä Hiltua, Hiltu torjuu viettelyt, mutta päätyy hukuttautumaan. *Hiltu ja Ragnar* jättää lukijan hämmennyksen valtaan myös

siksi, että kerrottu ja kertomisen tapa eivät sovi yhteen, kuten Sara Suvitie kirjoittaa. Hän on tulkinnut Sillanpään kertojajäänen *Hiltussa ja Ragnarissa* ironiseksi. (Suvitie 2014, 15.) Ironiaa kertojajäänessä onkin, mutta ennen kaikkea kertojan kuvatessa rehtorska Palmerusta ja hänen poikaansa Ragnaria, näiden ulkonäköä, puhetapaa, mielipiteitä ja käyttäytymistä. Sillanpää vaikuttaa ironisoivan keskiluokkaisuutta, ja siinä mielessä *Hiltua ja Ragnaria* voi pitää yhteiskunnallisena kuvauksena. (Laurila 1958, 162–163, ks. myös Laurila 1979, 111.) Laurila jopa näkee siinä tavassa, jolla Sillanpää herraskaista mammanpoika Ragnaria kuvaa, kirjailijan ärtymystä herrasväen asenteen keinoitekoisuutta ja itserakasta pintamoraalia kohtaan (1958, 163). Pitääkö Hiltun kuolla, jotta lukija osaisi kiinnittää huomiota luokkaeroihin?

Toisin kuin Ragnarin kuvauksessa, Hiltua kuvatessaan Sillanpään kertojalla ei ole ironian häivääkään sävyssään. ”Hiltusta puhuessaan kirjailija lämpenee ja tavallaan hän kasvattelee hellästi tuota tyttöä Toivolasta tänne Pyynikin huvilaan tähdentäen hänen inhimillistä merkitystään” (Laurila 1979, 111). Tasavertaisen ymmärtäväisesti kertoja suhtautuu Hiltun ja Ragnarin kokemattomuuteen. Ragnarin kohdalla kerronta on muutoin pääosin ironista, naturalistista ja viileää. (Emt., 111.)

Yksi määritelmä klassikolle on, että se voidaan lukea eri tavoilla. Koskelan mukaan Sillanpään teokset tarjoavat mahdollisuuden erilaisiin lukutapoihin, mistä käy esimerkiksi vaikkapa juuri *Hiltu ja Ragnar*, jonka tapahtumia jotkut Sillanpää-tutkijat ja Sillanpäästä kirjoittaneet ammattikirjoittajat ovat lukeneet eri tavoin (ks. Laurilan ja Meren tulkinnat Hiltun ja Ragnarin aktista s. 17). (Koskela 1989, 141.) ”Kaunokirjallinen teos rakentaa maailmaansa sana sanalta ja lause lauseelta”, kirjoittaa Koskela. Näin teoksen maailma rakentuu lukijalle pala palalta, vähän kerrallaan, ja lukija rakentaa mieleensä riittävän ehyen kuvan teoksen henkilöistä ja miljööstä. Lukija olettaa, että kertoja ei jätä kertomatta jotain teoksen kannalta olennaista seikkaa. (Emt., 149.)

Edellä esitetty toimii siis olettaen, että lukija lukee teoksen kaikki sanat, joista lauseet ja teoksen maailma muodostuvat. Jos lukemisprosessi on puutteellinen, teoksesta syntyy hauras ja repaleinen konkretisaatio, joka jättää arvailulle niin runsaasti tilaa, ettei kirjailijan tarkoituksellisia aukkoja enää pysty täyttämään mielekkäästi. Puutteellinen reseptio ei luo pohjaa relevantille tulkinnalle. Anna Makkonen muistuttaa, että tekstit voivat olla monitulkintaisia, ja pohtii, kuinka monitulkintaisia tekstit voivat olla ja milloin voidaan puhua ylitulkintoista ja jopa väärin lukemisesta. (Makkonen 1989, 6–7.) Sellaista

teoksen konkretisaatiota, joka syntyy, kun teoksen tarjoamat virikkeet liitetään perusteettomasti omaan kokemustaustaan, senhetkiseen elämäntilanteeseen tai maailmankatsomukseen, kutsutaan *liittämiseksi* (Makkonen 1989, 22).



## **5 ”HILTUN KÄRSIMYS JA RAGNARIN TIETÄMÄTTÖMYYS SAAVAT LUKIJAN TUNTEMAAN MYÖTÄTUNTOA”**

Tässä luvussa käsittelen sitä, miten erään yhdeksännen luokan oppilaat (N=22) *Hiltua ja Ragnaria* ovat lukeneet ja millainen on heidän lukukokemuksensa. Tutkimusaineistona ovat oppilaiden *Hiltua ja Ragnaria* käsittelevät esseet.

Oppilaat saivat *Hiltu ja Ragnar* -pienoisromaanin luettavakseen 6.10.2020 Samaan aikaan jaoin myös kirjaan liittyvät ennakkotehtävät, jotka neuvoin tekemään lukemisen aikana. Luku-aikaa oli poikkeuksellisen paljon, 20.11.2020 asti. Tuolloin oppilaat alkoivat kirjoittaa ohjeeni mukaista esseetä ennakkotehtävien pohjalta. Toinen kirjoituskerta oli 24.11.2020, jolloin useimmat saivat esseensä valmiiksi. Kirjoittamisaikaa oli yhteensä neljä oppituntia.

Esseessä neuvoin käsittelemään kuvailuosiossa sitä, mitä oppilaiden mielestä Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuu, tulkintaosiossa sitä, mitä tuosta oppilaiden mielestä seuraa, ja arviointiosiossa sitä, mitä ajatuksia ja tunteita kaikki edellä mainittu oppilaissa herättää. Oppilaat otsikoivat itse esseensä. Esittelen tutkimustuloksia tutkimuskysymyksittäin. Esittäessäni suoria lainauksia oppilaitten esseistä mainitsen lainauksen perässä kirjaimella lainauksen kirjoittajan sukupuolen: M = miespuolinen, N = naispuolinen oppilas. Luvussa 5.4 esittelen esseenpalautustunnilla käytyä keskustelua aiheesta ja muita tutkimusaiheeseen liittyviä havaintoja. Lukujen 5.1–5.3 otsikot ovat suoria lainauksia oppilaiden esseistä, samoin kuin luvun 5 otsikko.

### **5.1 ”Ragnar koittaa vietellä Hiltua itselleen, mutta onnistuukin vain rikkomaan hänet ahdistelullaan”**

Tässä luvussa kuvaan oppilaiden näkemyksiä siitä, mitä heidän mielestään Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuu. Kyse on samalla ensimmäisestä tutkimuskysymyksestäni.

Ragnar saa järjestettyä äitinsä pois huvilalta ja saa täten jäädä kahden Hiltun kanssa, johon hän on silmänsä iskenyt. Ragnar koittaa vietellä Hiltua itselleen, mutta onnistuukin vain rikkomaan hänet ahdistelullaan. (M)

Tämä lainaus yhden oppilaan esseestä tiivistää sen, mitä monien oppilaiden mielestä Hiltun ja Ragnarin välillä pienoisoromaanissa tapahtuu. Yksikään oppilas ei väitä, että nuorten välillä olisi tapahtunut mitään viettely-yritystä enempää.

Ragnarin kerrotaan ahdistelevan Hiltua. Etenkin viiniä nauttinut Ragnar koetaan ahdistavasti käyttäytyvänä. Monissa esseissä tuodaan esille se, että Hiltu on sangen vaatimattoman näköinen, hänellä ei ole naisellisia muotoja eikä Ragnar aluksi viehäty hänestä lainkaan. ”Vaarattomasta vaaraksi”, otsikoi yksi oppilas (M) esseensä viitaten siihen, miten Ragnarin kokemus Hiltusta muuttuu romaanin tapahtumien edetessä. Uutta pontta Ragnarin viettely-yrityksille antaa Ragnarin opiskelijatoverin, Murtomäen kiinnostus Hiltua kohtaan. Useampi oppilas huomaa, että alussa Hiltu on kiinnostunut Ragnarista, mutta hänen kiinnostuksensa hiipuu tapahtumien edetessä. Osasyinä tähän ovat Ragnarin ajattelematon käyttäytyminen sekä liiallinen aktiivisuus ja lähentely:

Ragnar pääsee viettelyllä Hiltun ihon alle, mutta pian Ragnarin viettely muuttuu kuitenkin ahdisteluksi ja rikkoo jo valmiiksi surullista Hiltua. (M)

Kaksi oppilasta huomaa, että Hiltu kyllä vastustelee Ragnarin viettely-yritystä, mutta vain hieman ja että Murtomäen paluu keskeyttää Hiltun ja Ragnarin etenemisen seksuaalisen aktin toteuttamisen asteelle.

Romaanin odottava tunnelma mainitaan useissa esseissä. Hiltu ja Ragnarin odottavat, että toinen tekisi jotain edistääkseen heidän suhdettaan. Merkittäväksi syyksi sille, ettei nuorten välillä kytevä romanssi etene, nähdään luokkaerot. Ragnar näkee Hiltun pikkana, Hiltu Ragnarin yläluokkaisena poikana. Luokkaeron vuoksi Hiltu ei uskalla tehdä mitään edistääkseen heidän suhdettaan.

Kumpikin odottaa toisen tulevan luokseen, siirtyvän ylhäältä alas tai alhaalta ylös, mutta kumpikaan ei voi. Onko sattumaa, että Hiltu nukkuu alhaalla kyökissä, missä hän työskentelee, ja Ragnar nukkuu ylhäällä omassa huoneessaan. He ovat eri tasoilla, mikä tekee heidän suhteestaan mahdottoman. (N)

Useampi oppilas tuo esille Hiltun murheellisen lapsuuden ja huonot lähtökohdat. Ymmärrystä riittää myös Ragnarin toimintaa kohtaan.

Hiltu oli koko lapsuutensa kärsinyt, eikä ollut ikinä kenenkään kiinnostuksen kohde, eikä Ragnar tiennyt, miten toimia, koska hän oli itsekin ensikertalainen naisten kanssa toimiessa. (M)

Muutama oppilas mainitsee, että Ragnar ei ole saanut kokea äidinrakkautta, minkä seikan he arvelevat selittävän Ragnarin ajattelemattoman ja tunteettoman käyttäytymisen.

Kaiken kaikkiaan Hiltun ja Ragnarin suhde nähdään monissa esseissä monimutkaisena ja erikoisena, ja sen nähdään vaihtelevan hyvästä huonoon: ”Hiltun ja Ragnarin välinen suhde oli vuoristorataa”, kirjoittaa yksi oppilas (N), ”Tunteiden vuoristorataa”, otsikoi toinen (M) esseensä. Jokunen oppilas kiinnittää huomiota siihen, että muutaman päivän aikana Ragnar rakastuu nuoreen piikaan ja sanoo tälle jopa aikovansa naida tämän. Useamman oppilaan mielestä Hiltu puolestaan pelkää nuorta herraa, vaikka hänessä lyhytaikaisesti syttyykin lämpimiä tunteita tätä kohtaan. Yksi oppilas tiivistää asian seuraavasti:

Hiltun ja Ragnarin suhde oli epävakaa, koska Hiltu oli milloin mitäkin mieltä asiasta. Hiltu oli erittäin herkkä, kun taas Ragnar halusi olla Hiltun kanssa, joka usein ahdisti Hiltua, kun taas välillä se sopi Hiltulle varsin hyvin. (M)

Yksi oppilas kirjoittaa, että Hiltu ja Ragnar ovat kokemattomia monessa mielessä, ja juuri kokemattomuus on yksi syy, joka vetää nuoria toisiaan kohti. Kokemattomuus on myös syy sille, että kaikki lopulta päättyy onnettomasti.

Oppilaiden esseiden perusteella vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni on tiivistetyksi seuraava: Hiltun ja Ragnarin välillä on molemminpuolista seksuaalissävytteistä vetovoimaa, joka johtaa muutamaan kiihkeään fyysiseen kohtaamiseen, jotka Hiltu kokee lopulta ahdistaviksi. Kohtaamiset eivät johda hyväilyä pidemmälle. Ragnar sanoo Hiltulle rakastavansa tätä ja lupaa naida Hiltun saadakseen harjoittaa seksiä hänen kanssaan.

## 5.2 ”Tapahtumat seuraavat toisiaan ja lopulta Hiltu hukutetaan illalla, ennen kolmatta kuutamoyötä”

Tässä luvussa kuvaan oppilaiden näkemyksiä siitä, mitä heidän mielestään on seurauksena siitä, mitä Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuu. Kyse on toisesta tutkimuskysymyksestäni.

Monet oppilaat kirjoittavat esseessään siitä, miten Hiltun ahdistus pikkuhiljaa kasvaa ja johtaa lopulta Hiltun hukutautumiseen. Syiksi Hiltun ahdistukseen nimetään Ragnarin lähentelyt sekä Hiltun äidin ja veljen kuolemien muistelu. Hiltun kuolemalle löydetään monia muitakin syitä kuin ahdistus. Näitä ovat masennus ja varsinkin tietämättömyys kuukautisista. Hiltu muuttuu työstä naiseksi, kun hänen kuukautisensa alkavat. Hiltu ei kuitenkaan itse vaikuta ymmärtävän, että kyse on hänen ruumiinsa luonnollisesta tapahtumasta, vaan epäilee saaneensa äitinsä sairauden:

Hiltusta tulee hysteerinen ja hän tietämättömänä yhdistää verenvuodon edesmenneen äidinsä sairauden oireisiin. Ragnarin sopimattomat koskemukset ja alkoholin juominen saa Hiltun olon syylliseksi. Kuvitellun sairauden myötä hän vaipuu epätoivoon ja lopulta riistää traagisesti itseltään hengen, joskin täysin turhaan. (N)

Vaikka useat oppilaat mainitsevat kuukautiset itsemurhan yhdeksi taustasyiksi, kukaan ei nimeä niitä yksinään syyksi, vaan mukana on aina jotenkin myös Ragnarin toiminta: ”Lopulta Ragnarin teot ja sanat Hiltua kohtaan johtaa Hiltun viemään oman henkensä” (M), ”Kuten esimerkiksi Hiltun, nuoren naisen itsemurha syystä ettei hän jaksanut Ragnarin vonkaamista asiasta jota hän ei voi/halua toteuttaa” (N) ja ”Jos Ragnar ei olisi tunkeillut Hiltun luo, ei Hiltu olisi välttämättä tappanut itseään” (M). On kiinnostavaa, miten oppilaat suhtautuvat Ragnarin lähentelyyn. Kukaan ei vähättele tai mitätöi Ragnarin toiminnan merkitystä, mutta ymmärrystä löytyy myös Ragnarin kokemattomuutta kohtaan. On ilmeistä, että Me too -liikkeen myötä asenteet kaikenlaisista sukupuolista häirintää kohtaan ovat merkittävästi koventuneet.

Yhden oppilaan esseessä esitetään Sillanpää-tutkijoitte usein esille nostama ajatus kohtalon toteuttamisesta: ”Lopulta aina lapsesta asti murheellinen Hiltu kokee häntä jo alusta asti odottaneen kohtalon” (M). Yksi oppilas puolestaan kirjoittaa, että Hiltu saa lyhyessä ajassa ”merkittävän kehityksen aikaan Ragnarissa ja muutti häntä ihmisenä,

toimien eräänlaisena kasvun välietappina.” (N) Oppilaan tulkinta perustuu siihen, että Hiltun tulon jälkeen Ragnar jopa ajattelee.

Aika monet siis mainitsevat Hiltun itsemurhan mutta sivuuttavat itsemurhan käsittelemättä sitä sen tarkemmin. Muutamassa esseessä kuolemaan viitataan vain verhotusti: ”Kirjan alussa ymmärtää heti, ettei kaikille henkilöille käy hyvin teoksen aikana.” (M) Joissakin esseissä kuolema ja itsemurha toisaalta kyllä mainitaan, mutta itsemurhan syyksi esitetään arvelu siitä, että kuunvalo ja järven laineet olisivat houkutelleet Hiltua heittäytymään järveen. Yhden kirjoittajan mielestä ”yksi yllättävistä kohtauksista kertomuksessa oli se kun Hiltu päätti hukuttaa itsensä” (N).

Yleisesti Hiltun kuolemaa pidetään turhana. Useampi oppilas kirjoittaa, että Hiltun kuolema olisi mahdollisesti ollut vältettävissä, jos Hiltulla olisi ollut tietoa kuukautisista. Yksi oppilas toteaa myös, että jos rehtorska olisi jäänyt kotiin, Hiltu ei todennäköisesti olisi tappanut itseään.

Vastauksena toiseen tutkimuskysymykseen voi tiivistää seuraavaa: Hiltun ahdistus kasvaa ja johtaa lopulta Hiltun hukuttautumiseen. Hiltun ahdistukseen ovat syynä Ragnarin lähentelyt, Hiltun äidin ja veljen kuolemien muistelu, Hiltun masennus ja tietämättömyys kuukautisista.

### **5.3 ”On epäreilua, ettei Hiltu uskalla matalamman sosiaalisen asemansa takia puhua tunteistaan ja murheistaan Ragnarille”**

Kolmas tutkimuskysymykseni on, mitä ajatuksia ja tunteita oppilaissa herättää se kaikki, mitä oppilaiden mielestä Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuu. Käytän *tunnetta* neutraalina tunteeseen viittaavana käsitteenä kuvatessani *Hiltun ja Ragnarin* oppilaissa herättämiä tunteita.

Oppilaat kokevat, että *Hiltu ja Ragnar* sisältää runsaasti eriarvoisuuden kuvausta. Useimmat nimeävät koko teoksen keskeiseksi teemaksi eriarvoisuuden, sekä yhteiskunnallisen, säätyjen välisen, että sukupuolten välisen. ”Eriarvoisuus, koska Ragnarilla oli paljon valtaa, eikä Hiltu voinut tehdä melkein yhtään mitään.” (N) Teoksen kuvaama eriarvoisuus myös tuntuu joistakin oppilaista oudolta. Pääosin oppilaissa heränneet ajatukset liittyivät juuri eriarvoisuuteen ja tapahtuma-ajan yhteiskuntaluokkien välisen

eron kummasteluun. Jokunen oppilas mainitsee jääneensä miettimään, miksi Hiltu päätyi itsemurhaan.

Teos on herättänyt oppilaissa monenlaisia tunteita. Oppilaat kuvaavat sekä omia, kirjan tapahtumien herättämiä tunteitaan että sitä, millaisia tunteita Hiltu heidän mielestään tuntee. Hiltun kirjoitetaan tunteneen epätoivoa, arkuutta, syyllisyyttä, synkkyyttä, epäluottamusta ja yksinäisyyttä sekä pelonsekaista rakkautta. Oppilaan omiksi, tapahtumien nostattamiksi tunteiksi mainitaan surullisuus, sääli, myötätunto, ihmetys ja ymmärrys; jännittämisen ja odottamisen tunteet, eriarvoisuuden oudoksuminen ja kyseenalaistaminen sekä sen oudoksuminen, ettei Ragnarina jäänyt harmittamaan Hiltun itsemurha.

Ragnarin ja Hiltun suhde toi minulle pientä ahdistusta, se miltä Hiltusta tuntui ja kuinka pakotetulta kaikki näytti, oli tosi epämukavan tuntuista. (N)

Kirjan tarina on ollut monen mielestä koskettava ja saanut lukijan miettimään, millaista olisi ollut elää sata vuotta sitten. Yhtä jäi harmittamaan se, ettei kirjassa ole onnellista loppua. Harva tunteita kuvannut oppilas kirjoittaa erikseen teoksen herättämistä ajatuksista ja tunteista. Tunteet ja ajatukset lomittuvat; päätelmät edeltävät tai seuraavat tunteen mainitsemista.

Kirjaa herätti skaalan tunteita, kuten ihmetystä, sääliä ja myötätuntoa, sekä pisti miettimään, kuinka olisi käynyt jos Hiltu olisi selvinnyt hengissä. (M)

Kirja herättää paljon vahvoja tunteita. Laittaa kyseenalaistamaan sen ajan yhteiskunnan eroja, muun muassa tasa-arvon kannalta. (N)

Mielenkiintoista on, että useampi oppilas kirjoittaa esseessään, että kirjassa käsitellään vahvasti ja monenlaisia tunteita, mutta ei pysähdy kertomaan, mitä tunteita kirjassa käsitellään tai mitä tunteita itsessä herää. Yksi arvelee, että joillekuille kirja voi tuntua rankalta, muttei selitä rankkuutta sen tarkemmin. Useampi havaitsee, että kuutamo ja järven laineet kuvaavat jotenkin päähenkilöiden tunnetiloja.

Useat niistä oppilaista, jotka kirjoittavat Hiltun itsemurhasta, kiinnittävät huomiota siihen, että Hiltun kuolema ei näytä herättävän Ragnarissa tunteita: ”Lopulta Hiltu päätyy peruuttamattomaan tekoon, joka ei Ragnarina hirveämmin harmita” (N). ”Ragnar ei välitä tytön kuolemasta vaan jatkoi elämäänsä kuin mitään ei olisi tapahtunut. Hiltun kuo-

lema paljastaa luokkayhteiskunnan raajan puolen” (M). Ragnarin tunteettomuuden huomaaminen johtaa siihen päättelyketjuun, että Ragnar ei sittenkään oikeasti rakastanut Hiltua, vaikka oli vannonut tälle rakkautta. ”Tuntuu, että Ragnar enemmänkin leikkii heiverröisen Hiltun tunteilla. Ragnar on kokematon naisista ja siksi havittelee Hiltua.” (N)

Ragnar mainitaan tunteettomaksi, kykenemättömäksi tuntemaan tai tunnistamaan tunteitaan, ja syyksi mainitaan, että Ragnaria itseään ei ole koskaan rakastettu eikä opetettu näyttämään tunteitaan. Yhden oppilaan mielestä Ragnarin tunteettomuus tulee esille siinä, miten tunteettomasti hän kohtelee Hiltua. Muutama oppilas mainitsee Ragnarin tyytyväisyyden siihen seikkaan, etteivät Hiltun kuoltua hänen ja Hiltun fyysisen yhdessäolon hetket tule kenenkään tietoon. Tyytyväisyys toisen ihmisen kuoleman äärellä ihmetyttää nuoria. Yksi oppilas mainitsee Ragnarin tuntevan ylemmyyttä Hiltua kohtaan, koska Hiltu on ”vain piika”, ja tuo näin luokkaerot yhdeksi syyksi Ragnarin käyttäytymiselle.

Hiltun tietämättömyys elämän perusasioista, kuten kuukautisista, herättää joissakin oppilaisissa sääliä. Itseasiassa koko teos on monien mielestä surumielinen. Taitavasti monet päättävät esseensä sen toteamiseen, että *Hiltu ja Ragnar* on hyvin kirjoitettu kaunis tarina surullisesta mutta uskottavasta tapahtumasta. Oppilaiden sanoin kirja on ”hyvä kuvailu siitä - - miten paljon toisten sanat ja teot vaikuttavat” (M) ja ”tekojen seurauksia olisi hyvä ajatella aina etukäteen.” (N)

Vastauksena kolmanteen tutkimuskysymykseen voi tiivistää seuraavan: Hiltun itsemurha ja siihen johtaneet tapahtumat ovat herättäneet oppilaisissa surullisuutta, sääliä, myötätuntoa, ihmetystä ja ymmärrystä; jännittämisen ja odottamisen tunteita, eriarvoisuuden oudoksumista ja kyseenalaistamista sekä sen oudoksumista, ettei Ragnaria jäänyt harmittamaan Hiltun itsemurhaa. Hiltun itsemurhaa enemmän tunteita on herättänyt yhteiskuntaluokkien ja sukupuolten välinen epätasa-arvo. Tunteet ja ajatukset lomittuvat; päätelmät edeltävät tai seuraavat tunteen mainitsemista.

## 5.4 Kirjallisuuspuhetta ja erinäisiä havaintoja

Korjaamieni esseiden palautuspäivä oli 1.12.2020 Oppilaat olivat kirjoittaneet varsin mallikelpoisia esseitä, joiden rakenteessa ei ollut moitteen sijaa. Kaikki olivat muistaneet noudattaa ohjettani siitä, että ensin teos pitää kuvailla lukijalle niin selkeästi, että lukija ymmärtää, millaisesta teoksesta on kyse, mutta kuitenkin pidättyä juonen referoinnista ja muusta itse tarkkailukohteen ulkopuolelle jäävän selostamisesta. Sitten on vuorossa kirjoittajan tulkinta siitä, mitä tuo kaikki teoksessa tapahtuva erityistarkkailussa oleva asia merkitsee. Lopuksi oppilaat arvioivat sitä kaikkea tarkkailunalaista.

Monet oppilaista olivat käyneet verkossa tutustumassa *Hiltusta ja Ragnarista* kirjoitetuihin blogiteksteihin ja kirjallisuusarvosteluihin, mikä sinänsä on ilahduttava osoitus nuoren ihmisen kiinnostuksesta kirjallisuutta kohtaan. Harmillisesti kuitenkin yksi esse oli koostettu lähdeä mainitsematta kahdesta blogitekstistä, ja muutamassa muussa esseessä oli turvaututtu useamman blogitekstin ilmaisuihin lähdeä mainitsematta. Olen opettanut, että muiden kirjoittamiin ajatuksiin tutustuminen on erittäin suositeltavaa, mutta jos aikoo lainata omaan kirjoitelmaansa muiden kirjoittamaa tekstiä, lähde pitää ehdottomasti mainita, sillä muutoin syyllistyy kirjalliseen varkauteen, ja siitä seuraa muun muassa koulukirjoitelman hylkääminen. Tämänkaltainen merkitsemättömien lähteiden käytön jäljittämistyö on mielestäni kirjallisuudenopettajan velvollisuuksista ikävimpiä, mutta valitettavan arkipäiväistä ja tarpeellista. Oppilaan on sittenkin parempi jäädä plagioinnista kiinni yläkoulussa kuin vaikkapa siinä vaiheessa opintoja, kun on jo jättämässä päättötyötään tarkistettavaksi. Kirjallisesta varkaudesta ei voine varoittaa liikaa.

Keskustelimme palautuksen yhteydessä vielä tutkimuskysymyksistä eli siitä, mitä Hiltun ja Ragnarin välillä oikeastaan kirjassa tapahtuu, mitä siitä seuraa ja mitä tunteita ja ajatuksia se kaikki oppilaissa herättää. Keskustelu oli varsin vilkasta, ja siinä kävi ilmi, että useimmat olivat huomanneet Ragnarin tavoittelevan seksuaalista kokemusta Hiltun kanssa. Kysyin, miksi useat heistä jättivät kuitenkin asian mainitsematta esseessään. Syyksi oppilaat arvelivat häveliäisyyttä.

Keskustelimme myös siitä, miksi Hiltun ja Ragnarin kiihkeät kohtaukset eivät päättyneet seksin harjoittamiseen. Syiksi mainittiin Hiltun kuukautiset ja Murtomäen paluu takaisin juhlapaikalle keskeyttämään Hiltun ja Ragnarin hyväilyt.



Keskustelussa tuli esille, että Hiltun hukuttautumista on hieman haasteellista käsitellä, jos ei ole tuonut esille Ragnarin paikoin päällekkäystä asennetta Hiltua kohtaan. Hiltun itsemurhalle nähtiin merkittävänä syynä keskustelussa Hiltun jo aiempi särkyneisyys ja menneisyyden traumat. Myös pelko äidin sairauden ilmentymisestä Hiltussa itsessään mainittiin syyksi hukuttautumiseen. Useampi oppilas lisäsi vielä, että Hiltu oli nauttinut alkoholia, ja kuten tiedetään, alkoholi voi sumentaa harkintakyvyn. Keskustelussa ei järven laineiden kutsua tai kuun houkuttelevaa valoa enää ehdotettu itsemurhan syyksi. Myöskään kohtalon toteuttamista ei otettu esille.

Kysyin, mitä tunteita oppilaissa herättää nuoren ihmisen itsemurha. Vastauksista selvisi, että ainakin sääliä, hämmästyä ja surua. Joitakuuta Hiltun itsemurha ei ollut liiemmästi liikuttanut, sillä sen syitä oli ollut vaikea käsittää, eivätkä oppilaat olleet kokeneet voidensa eläytyä Hiltun asemaan. Nykynuorelle kuukautiset eivät ole tuntematon asia kuten Hiltulle. Oppilaat toivat esille ymmärryksen Hiltun tietämättömyyttä kohtaan muistuttamalla, että Hiltulla ei ollut äitiä kertomassa kuukautisista, eikä Riina-äiti ehkä muutoinkaan olisi valistanut tytärtään niistä; salasihän Riina omankin sairautensa olemuksen sekä tyttäreltään että mieheltään.

Keskustelun päätteeksi luin luokalle neljä esseetä ääneen, minkä jälkeen jaoin esseet oppilaille katsottaviksi. Kysyin lopuksi, ymmärtävätkö ja hyväksyvätkö oppilaat saamansa arvosanan. Jäin siihen käsitykseen, että minun ja oppilaiden välillä vallitsi konsensus arvioinnin osuvuudesta.

Oli hienoa havaita, miten kypsästi, osaavasti ja rohkeasti oppilaat osallistui keskusteluun. Siinä, missä kirjoittaja keskustelee aiheestaan pääsääntöisesti itsensä kanssa, kasvokkain tapahtuvassa keskustelussa jokainen saa syötteitä muiden samaa asiaa koskevista havainnoista, ja näin tulkinta eheytyy ja muuttuu eläväksi ja merkityksekkäämmäksi. Tällaisessa kaunokirjallisessa keskustelussa ymmärrys teemoja kohtaan voi lisääntyä ja syvetä sekä tuottaa parhaimmillaan mieleenpainuvan kokemuksen tunteiden ja ihmisenä olemisen yleispätevyydestä.

Yhdeksäsluokkalaiset ovat nuoria, ja on ymmärrettävää, että kaikki *Hiltussa ja Ragnarissa* kuvatut asiat eivät ole heille tuttuja. Jo teoksen ikä ja sen myötä kielen vanhahtavuus ovat haasteita joillekuille lukijoille: ”- - tekstiä oli vähän hankalaa lukea, sillä kirjakieli oli vanhanaikaista” (N), ”- - jotkin kirjan kohdat jäävät hieman epäselviksi van-

hojen sanontojen ja kirjoitustyylin takia” (M) ja ”Kirja oli - - pitkäväteinen ja vaikea luke-  
ettava” (M). Useampi oppilas mainitsi tekstissään, että kirja oli haastava, joku käytti  
myös sanaa monimutkainen.

Itse jäin miettimään, että Sillanpään haasteellinen, oppilaiden mielestä vanhahtava kieli  
ja sangen neutraali, lukijan omia päätelmiä kunnioittava kirjoitustyyli vaikuttavat ni-  
menomaan nuoren lukukokemukseen. Luulen, että monet nuoret ovat tottuneet luke-  
maan tekstiä, joka on merkittävästi denotatiivisempaa, tarkoitteiltaan ilmeisempää kuin  
Sillanpään teksti tässä pienoisromaanissa.

*Hiltussa ja Ragnarissa* lukijan pitää pysähtyä tekstin kuvaamien tapahtumien ääreen,  
huomata, että kertoja on paikoin varsin ironinen, ja uskoa, että se, mikä näyttää pieneltä,  
onkin suurta. Vaikka Ragnar ei tule mieheksi eikä Hiltu naiseksi, sisäinen tunnemyrsky  
tekee Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuneista kohtaamisista suuria ja merkityksellisiä  
ilman, että kuvattaisiin läheltä piti -aktia kielellisesti sen enempää. Nuoret ovat tottu-  
neita verkkosurffailijoita. Visuaalisen ilmaisun vastaanottamiseen pakottavana verkko-  
kaventaa ymmärrystä pientä ilmaisua kohtaan. Näytössä kuvat vyöryvät katsojan verk-  
kokalvolle, mutta lukemistapahtumassa sanat pitää koodata sisäisiksi kuviksi. Tämä  
prosessi on uskoakseni osalla oppilaista jäänyt puolitiehen.

Osa oppilaista lukee kirjaa tunnollisesti ja saattaa pitää totena seikkoja, jotka Sillanpään  
kaikkitietävä kertoja esittää hieman ironisessa valossa. Yksi oppilas kirjoittaa sangen  
onnistuneessa esseessään, että Hiltu ”on saanut kiusakseen äitinsä sairauden” (M), mikä  
kertoo minusta, että lukija suhtautuu turhan luottavaisesti kertojaan. Useampi oppilas  
tuntuu tuskailijan juuri sen seikan kanssa, että teosta pitää lukea ajatuksella ja keskitty-  
neesti, ja yksi näistä tuskailijoista kirjoittaakin: ”Suosittelisin kirjaa harjaantuneille luki-  
joille sillä ihan aloittelijat eivät välttämättä saa kirjasta kaikkea irti.” (N) Vaikuttaa siltä,  
että osalle oppilaista Sillanpään teksti on ollut liian vaikea ymmärtää. Yksi oppilas kui-  
tenkin reflektoi omaa kirjoittamisprosessiaan ja sen suhdetta teoksen ymmärtämiseen  
seuraavasti:

”Sillanpään kirjoitustyyli on kuvauksellinen, jopa hiukan runollinen. Kaik-  
kea ei aina nimetty suoraan, vaan asioita piti itse tulkita. Kertomusta oli  
hyvin vaikea lukea aluksi, mutta tätä kirjoittaessa alkoi huomata asioita  
jotka olisi muuten jäänyt huomaamatta. Siinä on paljon vertauskuvia ja  
moni asia liittyy toisiinsa, kun sitä ajattelee enemmän” (N).

Jos lukeminen kannattaa aina, niin kannattaa myös kirjoittaminen.

On mielenkiintoista, että samat oppilaat, jotka nimeävät teoksen teemaksi epätasa-arvon sukupuolten välillä, muistavat kertoa, että Hiltu on Toivolan Juhan tytär: ”Teos kertoo Juha Toivolan tyttärestä” (N). Esseiden palautekeskustelun yhteydessä kysyin syytä tähän. Oppilaat vastasivat, että ovat maininneet asian siksi, että tuolloin, 1900-luvun alussa miehillä oli valtaa yhteiskunnallisissa asioissa ja nainen määrittyi miehen kautta, ja siksi hekin kokivat tarpeelliseksi kertoa Hiltun isän nimen, vaikka Hiltun isä ei ole henkilönä *Hiltussa ja Ragnarissa*.

Ragnarin kohdalla oppilaat eivät kokeneet vastaavaa tarvetta määrittää Ragnar isänsä tai äitinsä kautta. Sekä Ragnarin että Hiltun ulkonäköä kuvattiin varsin teoslähtöisesti, mutta verrattomasti useampi kertoo, että Hiltulla ei juuri ollut naisellisia muotoja kuin että Ragnar oli honteva. Mutta miksipä oppilaat eivät olisi näin kuvanneet, sillä olenhan opettajana painottanut sitä, että kaikille teosta koskeville väitteille ja tulkinnoille väitteille pitää löytyä perusteet itse teoksesta. Sillanpää on kuvannut Hiltua ja Ragnaria niin kuin on; se ei ole oppilaiden vika.

## 6 KUOLIKO HILTU, JOTTA LUKIJA HUOMAISI LUOKKAEROT?

Olen tässä vastaanoton tutkimuksessa tutkinut reaalisen lukijan lukukokemusta. Reseptiotutkimuksessa kaunokirjallista tekstiä tutkitaan lukijan näkökulmasta. Reseptio tarkoittaa kirjallisuuden vastaanottoa, kokemista ja tapaa omaksua kirjallisuus. Olen tarkastellut lukukokemusta analysoimalla ja tulkitsemalla 22 yhdeksäsluokkalaisen oppilaan *Hiltu ja Ragnar* -pienoisromaanista kirjoittamaa esseettä sisällönanalyysin menetelmällä.

Reaalinen lukija tai eksplisiittinen lukija on henkilö, jolle tekstin kertoja kohdistaa sanansa suoraan tai epäsuorasti. Sillanpään kertoja kohdistaa useinkin sanansa eksplisiittiselle lukijalle. Implisiittinen lukija tai mallilukija on tekstiin itseensä sisältyvä lukijarooli. Todellinen lukija on mallilukijaa ”huonompi” tavoittamaan tekijän tekstiin koodaamia merkityksiä. Todellisen lukijan lukukokemukseen vaikuttavat muun muassa ikä, harrastuneisuus lukijana ja motivaatio. Todellinen lukija on myös tunteva subjekti.

Kaunokirjallisen teoksen merkitystä ei reseptioestetiikan käsityksen mukaan voi johtaa vain itse tekstistä, sillä merkitys syntyy lukijan ja tekstin vuorovaikutuksessa. Kaunokirjallinen teos saa konkretisaationsa lukemisprosessissa. Lukemisprosessissa oppilaat ovat tehneet päätelmiä, täyttäneet aukkoja ja yhdistelleet asioita toisiinsa. Prosessi perustuu lukijan tietoon maailmasta ja siihen, miten hyvin lukija tuntee kirjallisia konventioita.

Tutkimukseni kohteena olevat lukijat ovat noin 15-vuotiaita. He tietävät jo paljon maailmasta ja elämästä, mutta heidän kokemuksensa maailmasta ja elämästä ovat luonnollisesti vähäisemmät kuin vanhemmilla lukijoilla, eivätkä he ole vielä kovinkaan kokeneita kaunokirjallisuuden – varsinkaan vanhemman – lukijoita. Siihen nähden oppilaat ovat onnistuneet välttämään tulkinnalliset sudenkuopat paremmin kuin jotkut kokeneet lukijat, esimerkiksi Veijo Meri (ks. s. 18).

Merkillepantavaa on myös se seikka, että lukijoina ja tulkitsijoina pojat ja tytöt osoittautuivat yhtä hyviksi. Tämä on huomionarvoista, kun tiedetään lukemisharrastuksen tutkimuksesta, että pojat ovat enemmistönä lukemattomien ryhmässä. Lisäksi kannattaa vielä pitää mielessä, että lukeminen harrastuksena on vähentynyt tasaisesti koko 2000-luvun.

Reseptio on varsin spontaani yksilöllinen konkretisaatio tekstistä. Tulkinnassa lukija on jo ottanut huomioon kaikki hallussaan olevat kontekstuaaliset suhteet ja teosta koskevat ennakkotiedot ja mahdolliset muut tiedossaan olevat tekstiä koskevat tulkinnat. Opettaja en tietoisesti pyrkinyt tarjoamaan oppilaille etukäteen *Hiltua ja Ragnaria* koskevia omiani tai kirjallisuudentutkijoiden tulkintoja. Kehotin toistuvasti oppilaita käyttämään tietojaan Suomen historian tapahtumista ja muutoinkin hallussaan olevaa kulttuurista pääomaa.

Esseet kirjoittanut 9. luokka koostuu taitavista oppilaista. Monilla oli varsin selkeä käsitys tapahtumista Suomessa viime vuosisadan alussa. Myös naisen asemaa koskeva tieto oli tuttua. Näitä asioita oli jo aiemmin käsitelty muun muassa Minna Canthin *Anna Liisa* -näytelmän lukemisprosessin yhteydessä.

Lukijoilla on vapaus omaan tulkintaansa teoksesta, mutta tulkinnan on oltava sisäisesti johdonmukainen. Odotushorisontilla tarkoitetaan lukijan tekstiin kohdistamia odotuksia. Odotuksiin vaikuttaa esimerkiksi se, mitä oppilas on oppinut odottamaan kaunokirjalliselta tekstiltä. Jos tekstin ja lukijan välillä vallitsee liian suuri esteettinen etäisyys, teksti voi jäädä joko kokonaan lukematta tai tulla luetuksi pintapuolisesti silmäillen. Kaunokirjallisen tekstin epämääräisyys aktivoi lukijan mielikuvitusta. Avoimet kohdat tekstissä synnyttävät lukijassa vaikutuksen, sillä lukijan tehtävä on täyttää aukot. On selvää, että nuori lukija täyttää aukkoja eri tavoin kuin kokenut lukija. Jos lukijan odotushorisontti on kovin rajallinen, hän saattaa ymmärrettävästi olla sellainen eksplisiittinen lukija, joka herkemmin ottaa todesta ”kieron” kertojan ironiset vihjaukset: Hiltu ”on saanut kiusakseen äitinsä sairauden” (M), uskoo yksi oppilas.

Yksi syy lukea kaunokirjallisuutta on se, että se vaikuttaa tunteisiin, ja siksi tätä prosessia on syytä tutkia. *Hiltu ja Ragnar* vaikuttaa oppilaiden tunteisiin. Etenkin se on nostattanut oppilaissa epäoikeudenmukaisuuden tunteita, joita havainnot epätasa-arvosta ja eriarvoisuudesta ovat herättäneet. Hiltun itsemurha on ehkä sittenkin sellaisen esteettisen etäisyyden päässä, että oppilaissa ei herää niin paljon tunteita, kuin olisi voinut odottaa. Hiltun itsemurhan syyt ovat moninaiset ja etäiset nykynuoren ymmärtää. Miten kuukautiset voisivat olla syy itsemurhaan? Miten 17-vuotias voi olla niinkin luonnollisesta asiasta niin tietämätön?

”Hiltun kärsimys ja Ragnarin tietämättömyys saavat lukijan tuntemaan myötätuntoa”, kirjoittaa eräs oppilas esseensä loppuksi. Tämä havainto päättyi työni otsikoksi, sillä se

tiivistää nuoren lukijan tunnekokemuksen *Hiltu ja Ragnar* -romaanin sisällöstä. Tarina oli monen oppilaan mielestä koskettava ja sai miettimään, millaista olisi ollut elää sata vuotta sitten. Oppilaiden teksteissä tunteet ja ajatukset lomittuvat; päätelmät edeltävät tai seuraavat tunteen mainitsemista. Järkeä ja tunteita ei voi erottaa toisistaan, onkin affektiivisen suuntauksen taustaoletus. Tämä oletus näyttää todentuvan tutkimusaineistossani.

Saattaa olla, että yhdeksäsluokkalaisen on ollut haasteellista kirjoittaa kirjan herättämistä tunteista. Voi olla, että kirja on tullut luettua sittenkin pintapuolisesti tai odotushorisontti on ollut etäällä, eikä kohtaamista nuoren maailman ja 1900-luvun alun nuoren maailman välillä ole tapahtunut. Minua kuitenkin yllätti se, miten vähälle huomiolle Hiltun itsemurha tai sen synnyttämien tunteiden kuvaaminen nuorten teksteissä jäi. On oletettavaa, että oppilaat eivät ole kyenneet asettumaan Hiltun asemaan, ja siksi mainittavaa tunnekokemusta ei ole päässyt syntymään.

Lähes kaikki oppilaat ottivat kuitenkin esseessään esille Ragnarin tunteettoman suhtautumisen Hiltun kuolemaan. Se on herättänyt oppilaissa tunteita, ainakin seikan kirjaimiseksi asti. Kirjoittamiensa esseiden perusteella oppilaat suhtautuvat varsin realistisesti Hiltun ja Ragnarin kohtaamiseen ja sen seurauksiin. Huomionarvoisaa on, että Ragnarin päälle käyvää lähentelemistä pidettiin epäasiallisena käytöksenä. Aivan paheksunnaksi ei sentään voi oppilaiden asennetta nimittää. Ragnarin lähentelyjä ei katsottu hyvällä, mutta ylipäätään teoksen seksuaalisuus sinänsä ei nostattanut oppilaissa merkittäviä tunteilmauksia. Toisin oli laita teoksen ilmestyessä, jolloin aikalaiskritiikeissä nousi esille syvä paheksunta teoksen seksuaalisuutta kohtaan.

Implisiittinen lukija on siis ihannelukija, jolle kirjailija tuntuu kirjoittaneen teoksensa. 9.-luokkalainen on nuori ja kokematon, harvoin lähelläkään implisiittistä lukijaa. Klassikon, tässä tapauksessa *Hiltun ja Ragnarin*, kuvaama maailma on oppilaille vieras. Esseenpalautustunnilla käydyn keskustelun perusteella sain sen kuvan, että oppilaille oli ennalta melko hyvä käsitys kulttuurihistoriasta, joten he kykenivät ainakin jollain lailla ymmärtämään *Hiltun ja Ragnarin* maailmaa. Kirjallisuudenhistoriaa ehdimme vielä ennen yhdeksännen luokan päättymistä opiskella opetussuunnitelman mukaisesti ja suhteuttaa Sillanpään paikkaa siihen.

Kirjallisuuden arvot eivät ole ikuisia. Kuten aiemmin on todettu, oman aikansa mestariteos on saattanut sittemmin menettää mestariteoksen statuksensa. Oppilaiden esseistä

lukemani perusteella en ole täysin vakuuttunut siitä, että *Hiltu ja Ragnar* tulee säilymään nuoren ikäluokan mielessä kuolemattomana teoksena, vaikka *Hiltu ja Ragnar* oli Sillanpään itsensä mielestä hänen, ainoan kirjallisuuden nobelistimme, paras teos.

Lukukokemusta tutkimalla voi saada vähän yllättäen ja pyytämättä vastauksia myös yhteiskunnallisuuteen liittyviin seikkoihin. 9.-luokkalaisten lukukokemuksen valossa näyttää siltä, että Sillanpään pyrkimys valaista *Hiltussa ja Ragnarissa* yhteiskunnallista eriarvoisuutta on herättänyt ainakin oppilassani vastakaikua niinkin paljon, että se sai minut otsikoimaan tämän luvun kysymyksellä Kuoliko Hiltu, jotta lukija huomaisi luokkaerot? Se, että itsemurha herättää vähemmän tunteita tai tarvetta kuvailla niitä kirjallisesti kuin yhteiskunnallinen tai sukupuolten välinen epätasa-arvo, kertoo jotain merkittävää uudesta lukijasukupolvesta ja sen tavasta katsoa maailmaa. On myös perusteltua olettaa, että Sillanpää on halunnut Hiltun esteettisesti aika etäiseksi jäävän kuoleman avulla ohjata lukijan huomion Hiltun kuolemaan johtaneiden taustasyiden yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta ylläpitäviin rakenteisiin.

Oppilaiden esseissä siis tunteet ja ajatukset sekoittuvat, mutta niinhän oikeassakin elämässä lopulta käy. Harvoin kohtaamme puhdasta tunnetta vailla pyrkimystä järjestää tai selittää tunteita, varsinkaan kirjallisuudessa. Kirjallisuudessa tunne on välittynyt älyllisen koodaamisprosessin kautta. Kun tunne on tunnistettu ja nimetty, sitä voidaan käsitellä.

Lopuksi on todettava, että kirjallisuudenopetus todella piristyy – ainakin hetkellisesti – huomattavasti, kun luokassa keskustellaan oppilaitten tekemistä kaunokirjallisten teosten tulkinnoista. Olemme *Hiltu ja Ragnar* -projektissa pyrkineet oppilaiden kanssa eksplikoidaan kirjallisuuden implisiittisiä arvoasetelmia, mitä Segers pitää yhtenä kirjallisuudenopetuksen keskeisenä tavoitteena. Perimmäisenä tavoitteena on kaunokirjallisuuden ymmärtäminen ja sitä kautta oman itsensä ja ihmisyyden parempi ymmärrys.

9.-luokkalaiset ovat osoittautuneet todellisina lukijoina olevan lopulta sittenkin aika lähellä implisiittistä lukijaa, jonka siis oletetaan ymmärtävän tekijän tekstiin koodaamat tunteisiin vetoavat viittaukset. Kun otetaan huomioon, että Sillanpään kertoja on ironinen, todellinen lukija selviää sängen vähäisin kompasteluin tulkinnoissaan ja tunteiden tunnistamisessa.

Aloitin tämän esseeni lainaamalla Lasse Koskelaa, joka kirjoittaa:

Paras palvelus, jonka satavuotiaalle klassikolle voi tehdä, on lukea hänen tuotantonsa uudelleen – ilman Hämeenkyröä, taatautta ja tutkimuksen luomia malleja. (Koskela 1988, 9.)

Yhdeksäsluokkalaiseni ovat suorittaneet oman osansa palveluksesta ja suoriutuneet tästä toimestaan kunniakkaasti.



## LÄHTEET

HJR = Sillanpää, Frans Emil 1923/1953: *Hiltu ja Ragnar Kertomus kahdesta ihmislapsesta*. 5. painos. 1. painos ilmestyi 1923. Helsinki: Otava.

Aarnio, Reeta, Kaseva, Tuomas, Kuohukoski, Sari, Matinlassi, Erja ja Tylli, Arja 2015: *Särmä 9. Yläkoulun äidinkieli ja kirjallisuus*. Helsinki: Otava.

Ahvenjärvi, Kaisa ja Kirstinä, Leena 2013: *Kirjallisuuden opetuksen käsikirja*. Tietoliipas 239. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Eagleton, Terry 1997: *Kirjallisuusteoria. Johdatus*. Alkuteos: *Literary Theory. An Introduction*. Osuuden Fenomenologia, hermeneutiikka, reseptiteoria on suomentanut Matti Savolainen. 2., uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Katarina 1989: Koulutuksen sukupolven kirjallisuus. Keille 1980-luvun yliopisto-opiskelijat ovat lojaaleja? Teoksessa Markku Ihonen (toim.) *Kirjallisuuden kentillä. Kirjoituksia kirjallisuuden sosiologiasta ja reseptiosta*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 270. Tampere: Tampereen yliopisto, 62–84.

Felski, Rita 2008: *Uses of Literature*. Malden MA: Blackwell.

Girard, René 2004: *Väkivalta ja pyhä*. Alkuteos *La violence et le sacré*. Suomentanut Olli Sinivaara. Helsinki: Tutkijaliitto.

Hellaakoski, Aaro 1983: Hiltu ja Ragnar. Teoksessa *Kuuntelua. Esseitä teoksista ja tekijöistä*. Helsinki: WSOY, 33–38.

Helle, Anna ja Hollsten, Anna 2016: Tunnetko kirjallisuutta? Johdatus suomalaisen kirjallisuuden tutkimukseen tunteiden ja tuntemusten näkökulmasta. Teoksessa Anna Helle ja Anna Hollsten (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1425. Helsinki: SKS, 7–33.

Kauppinen, Merja ja Marjanen, Jukka 2020: *Millaista on yhdeksäsluokkalaisten kielellinen osaaminen?* Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättyövaiheessa 2019. Julkaisut 13:2020. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. [https://karvi.fi/app/uploads/2020/08/KARVI\\_1320.pdf](https://karvi.fi/app/uploads/2020/08/KARVI_1320.pdf) Viitattu 18.11.2020.

Koskela, Lasse 1988: *Katkotut sormet ja enkelten suru. Näkökulmia F. E. Sillanpään tuotantoon*. Helsinki: Otava.

Koskela, Lasse 1999a: Nykyajan lumous särkyä. Teoksessa Lea Rojola (toim.) *Järkiuskosta vaistojen kapinaan. Suomen kirjallisuushistoria 2*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 724: 2. Helsinki: SKS, 310–344.

Koskela, Lasse 1989: Sillanpään kiero kertoja. Teoksessa Arne Laurila ja Panu Rajala (toim.) *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa. F. E. Sillanpään juhlakirja*. Hämeenkyrö: Sillanpää-seura, 141–153.

Koskela, Lasse 1999b: Täyttä nykyaikaa. Teoksessa Lea Rojola (toim.) *Järkiuskosta vaistojen kapinaan. Suomen kirjallisuushistoria 2*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 724: 2. Helsinki: SKS, 259–280.

Laurila, Aarne 1979: *F. E. Sillanpään romaanitaide kirjailijan asenteiden ja kertoja aseman kannalta*. Helsinki: Otava.

Laurila, Aarne 1958: *F. E. Sillanpää vuosina 1888–1958*. Helsinki: Otava.

Leino, Kaisa, Ahonen, Arto K., Hienonen, Ninja, Hiltunen, Jenna, Lintuvuori, Meri, Lähteinen, Suvi, Lämsä, Joni, Nissinen, Kari, Nissinen, Virva, Puhakka, Eija, Pulkkinen, Jonna, Rautopuro, Juhani, Sirén, Marjo, Vainikainen, Mari-Pauliina ja Vettenranta, Jouni 2019: *PISA 2018 ensituloksia*. Suomi parhaiden joukossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, OECD PISA, Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos ja Helsingin yliopisto.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-678-2>. Viitattu 10.11.2020

Lyytikäinen, Pirjo 2016: Tunnevaikutuksia eli miten kirjallisuus liikuttaa lukijaa. Johdattua tunteiden kognitiivisen poetiikan tutkimiseen. Teoksessa Anna Helle ja Anna Hollsten (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1425. Helsinki: SKS, 37–57.

Makkonen, Anna 1989: Tulkinta ja ylitulkinta. 156 x Raija Siekkisen ”Lasia”. Teoksessa Markku Ihonen (toim.) *Kirjallisuuden kentillä. Kirjoituksia kirjallisuuden sosiologiasta ja reseptiosta*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 270. Tampere: Tampereen yliopisto, 5–32.

Melkas, Kukku 2009: Palvelustyttö sivistyneistön peilinä. Teoksessa Kukku Melkas (toim.) *Läpikulkuihmisiä. Muotoiluja kansallisuudesta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1248. Helsinki: SKS, 107–134.

Meri, Veijo 1982: Tumma ja vaalea nainen ja rakkauselämän petomainen vivahde F. E. Sillanpään tuotannossa. Teoksessa Mirjam Polkunen ja Auli Viikari (toim.) *Suomalaisia kirjailijoita. Kirjailijat kirjailijoista*. Helsinki: Tammi, 198–202.

Nagy, Lajos Szopori 1989: Sillanpään vastaanotosta Unkarissa. Teoksessa Markku Ihonen (toim.) *Kirjallisuuden kentillä. Kirjoituksia kirjallisuuden sosiologiasta ja reseptiosta*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 270. Tampere: Tampereen yliopisto, 118–128.

Nevala, Maria-Liisa 1989: ”Enkelit vapisevat toivon ja epätoivon vaiheilla.” Kuoleman ja seksuaalisuuden mystinen yhteys F. E. Sillanpään tuotannossa. Teoksessa Aarne Laurila ja Panu Rajala (toim.) *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa. F. E. Sillanpään juhla-kirja*. Hämeenkyrö: Sillanpää-seura, 197–212.

*Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:96. [https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen\\_opetussuunnitelman\\_perusteet\\_2014.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf). Viitattu 29.9.2020.

Rajala, Panu 2015: *F. E. Sillanpää. Nobel-kirjailijan elämä 1888–1964*. Helsinki: SKS.

Rajala, Panu 2020: Sillanpää, Frans Emil (1888–1964). Kirjailija, Nobelin palkinnon saaja. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– Biografiakeskus. SKS. Julkaistu 2.10.1998 (päivitetty 21.4.2016) <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/700> Viitattu 19.9.2020.

Rikama, Juha 1990: Koulujen kirjallisuudenopetus Suomessa 50-luvulta nykypäivään. Teoksessa Liisa Saariluoma (toim.) *Kirjallisuuden tutkimuksen ja opetuksen funktiot*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 44. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 169–175.

Rojola, Lea 1990: Samuus ja ero Sillanpään Hiltussa ja Ragnarissa. Teoksessa Tuija Takala ja Juha Hyvärinen (toim.) *Tutkielmia suomalaisesta modernismista*. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A. N:o 21. Turku: Turun yliopisto, 131–157.

Rojola, Lea 2017: Tunteiden paluu. *Avain. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 1/2017. Jyväskylä, Kirjallisuudentutkijain seura, 84–88.

Rossi, Riikka 2020: *Alkukantaisuus ja tunteet. Primitivismi 1900-luvun alun suomalaisessa kirjallisuudessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1456. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Segers, Rien T. 1985: *Kirja ja lukija. Johdatusta kirjallisuudentutkimuksen uuteen suuntaukseen*. Alkuteos Het lezen van literatuur. Een inleiding tot een nieuwe literatuurbenadering. Suomentaja Lili Ahonen. Tietolipas 97. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, WSOY.

Suvitie, Sara 2014: F. E. Sillanpään Hiltu ja Ragnar ironian valossa. Teoksessa Kati Launis (toim.) *Sanelma. Kotimaisen kirjallisuuden vuosikirja 2013*. Turun yliopisto, Kotimainen kirjallisuus, Vuosikirja nro 19. Turku: Turun yliopisto, 15–34.

Vaaskivi, T. 1937: *F. E. Sillanpää. Elämä ja teokset*. Helsinki: Otava.

Vaittinen, Pirjo 1989: F. E. Sillanpää Ruotsissa: Kauhukuvien tallentaja ja ilmestysten maalari. Teoksessa Markku Ihonen (toim.) *Kirjallisuuden kentillä. Kirjoituksia kirjallisuuden sosiologiasta ja reseptiosta*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 270. Tampere: Tampereen yliopisto, 129–162.

Vaittinen, Pirjo 1988: *Niin lähellä, niin kaukana. Suomesta ruotsiksi käännetyn kauno-kirjallisuuden vastaanotto Ruotsissa 1930-luvulla. Så nära, så fjärran. Mottagandet i Sverige på 1930-talet av från finska till svenska översatt skönlitteratur*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 465. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Varpio, Yrjö 1985: Jälkisana. Kohti lukemisen teoriaa. Teoksessa Rien T. Segers, *Kirja ja lukija. Johdatusta kirjallisuudentutkimuksen uuteen suuntaukseen*. Alkuteos Het lezen van literatuur. Een inleiding tot een nieuwe literatuurbenadering. Suomentaja Lili Ahonen. Tietolipas 97. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, WSOY, 137–146.

Varpio, Yrjö 1980: Kirjallisuushistoria reseptioesteettisestä näkökulmasta. Teoksessa Auli Viikari (toim.) *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 33*. Yearbook of the Literary Research Society. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 60–70.

Vilppula, Matti 1997: Piian ja menetetty maine. *Kielikello 2/1997*.  
<https://www.kielikello.fi/-/piika-ja-menetetty-maine>. Viitattu 7.10.2020.

Ylikangas, Heikki 1990: F. E. Sillanpää ja kansalaissota. Teoksessa *Mennyt meissä. Suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi*. Helsinki: WSOY, 83–94.

### **Painamattomat:**

Laakso, Jaana 1992: *Mies ja nainen kolmessa F. E. Sillanpään romaanissa. Sukupuoli-roolit ja sukupuolisuuteen liittyvät asenteet Hurskaassa kurjuudessa, Miehen tiessä ja Nuorena nukkuneessa*. Kotimaisen kirjallisuuden laudaturtutkielma. Turku: Turun yliopisto.

## LIITE 1

### F. E. Sillanpää: *Hiltu ja Ragnar. Kertomus kahdesta ihmislapsesta, 1923*

Mitä Hiltun ja Ragnarin välillä tapahtuu? Mitä siitä seuraa? Mitä ajatuksia ja tunteita se herättää? Tee muistiinpanoja ja **perustele väitteesi tekstinäytteillä**. Merkitse sivunnumero muistiin.

1 Mistä teos kertoo?

2 Ketkä ovat teoksen päähenkilöt? Millaisia he ovat ulkonäöltään ja luonteeltaan? Missä he asuvat? Millainen perhe heillä on? Millainen suhde heillä on toisiinsa? Entä muihin ihmisiin? Miten he kehittyvät/muuttuvat (sisäisesti: ajatuksiltaan, kokemuksiltaan) teoksen aikana?

3 Miten sivu- ja taustahenkilöt vaikuttavat päähenkilöiden elämään? Auttavatko he? Vastustavatko he päähenkilöiden pyrkimyksiä?

4 Millainen on teoksen miljöö eli tapahtuma-aika ja -paikka sekä sosiaalinen ympäristö? Muuttuuko ympäristönkuvaus jollakin tavalla päähenkilön vaiheiden mukana?

5 Mainitaanko teoksessa toistuvasti jokin esine, asia tai tilanne, jolla on ”suurempi”, vertauskuvallinen merkitys? Mikä se vertauskuvallinen merkitys on?

6 Mikä on mielestäsi se tärkeä asia, jota teoksessa pohditaan (= teoksen teema)?

7 Tee havaintoja teoksen kuvaamasta suomalaisesta yhteiskunnasta. Millaista aikaa eletään? Mitkä historialliset tapahtumat vaikuttavat aikaan ja elämään? Millaista ihmisten elämä on?

8 Mitä kysymyksiä teos herättää?